

GRONDWETTELIJK HOF VERSLAG 2016

Redactie :

Etienne PEREMANS
Geert GOEDERTIER
Frank MEERSSCHAUT

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	6
HOOFDSTUK 1. JURIDISCH KADER VAN DE WERKING VAN HET HOF IN 2016	7
A. Bevoegdheid van het Hof	7
1. Het Grondwettelijk Hof als behoeder van de Grondwet	7
2. Het Grondwettelijk Hof als toezichthouder op wetskrachtige normen.....	7
B. De toegang tot het Grondwettelijk Hof	8
C. De rechtspleging voor het Grondwettelijk Hof	9
1. De schriftelijke en tegensprekelijke aard van de rechtspleging	9
2. Inleiding en toewijzing van de zaak.....	9
3. De behandeling van de zaak.....	10
4. Eventuele terechtzitting en beraad over de zaak.....	11
5. De arresten van het Grondwettelijk Hof en hun gevolgen	12
6. De gewaarborgde anonimiteit van de partijen in bekendmakingen	13
HOOFDSTUK 2. DE RECHTSPREKENDE ACTIVITEITEN VAN HET HOF IN 2016	14
A. Belangwekkende beslissingen van het Hof	14
1. RECHTSPLEGING VOOR HET HOF	14
Heropening van de termijn voor het instellen van een beroep tot vernietiging na een op prejudiciële vraag gewezen arrest waarmee een ongrondwettigheid wordt vastgesteld (artikel 4, tweede lid, van de bijzondere wet op het Grondwettelijk Hof) – Draagwijdte van de ongrondwettigheidsverklaring (arrest nr. 28/2016 van 25 februari 2016)	14
Belang van de verzoekers – Europees pact inzake stabiliteit (arrest nr. 62/2016 van 28 april 2016; informatieve nota bij het arrest nr. 62/2016)	15
Handhaving van de gevolgen van bepalingen die zijn afgekeurd door een op prejudiciële vraag gewezen arrest (arrest nr. 10/2016 van 21 januari 2016 en arrest nr. 162/2016 van 14 december 2016).....	17
2. GRONDWETTELIJK RECHT - BEVOEGDHEIDSVERDELING	18
Federale loyaliteit – Pensioenen van de personeelsleden van de Franse Gemeenschapscommissie (arrest nr. 21/2016 van 18 februari 2016)	18
Inkomensbeleid – Indexsprong (arrest nr. 130/2016 van 13 oktober 2016)	18

Personeel van het hoger onderwijs – Aanstelling van deeltijdse gastprofessoren - Opzeggingsvergoeding (arrest nr. 55/2016 van 28 april 2016)	19
Rookverbod in gesloten plaatsen die voor het publiek toegankelijk zijn (arrest nr. 31/2016 van 3 maart 2016).....	20
Gas en elektriciteit – Zeegebieden – Openbaar domein (arrest nr. 8/2016 van 21 januari 2016)	21
Financiering van de gemeenschappen – Bijzonderemeerderheidswet – Overdracht van bevoegdheden - Instellingen van openbaar nut - Opvolging (arrest nr. 154/2016 van 1 december 2016).....	22
Fiscaal recht – Vennootschapsbelasting - Intercommunales en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en projectverenigingen - Energiebeleid - Federale loyauteit (arrest nr. 151/2016 van 1 december 2016)	23
3. GRONDWETTELIJK RECHT – RECHTEN EN VRIJHEDEN	23
Recht op toegang tot een rechter – Fiscale consignatie (arrest nr. 44/2016 van 17 maart 2016)	23
Rechten van verdediging – Milieustakingsvordering namens de gemeente – Tussenkoms van het College van Burgemeesters en Schepenen (arrest nr. 60/2016 van 28 april 2016).....	24
Recht op eerbiediging van het privéleven – Politionele databanken – Persoonsgegevens (arrest nr. 108/2016 van 14 juli 2016)	24
Bestrijding van seksisme in de openbare ruimte (arrest nr. 72/2016 van 25 mei 2016).....	27
Onderwijs – Keuze van het levensbeschouwelijke vak (arrest nr. 66/2016 van 11 mei 2016)	29
Eigendomsrecht – Gedeeltelijke onteigening – Onteigeningsvergoeding (arrest nr. 109/2016 van 14 juli 2016).....	30
Eigendomsrecht – Onteigeningsvergoeding – Verontreinigde bodems (arrest nr. 103/2016 van 30 juni 2016)	30
Eigendomsrecht – Ruimtelijke ordening – Planschadevergoeding (arrest nr. 140/2016 van 10 november 2016 en arrest nr. 164/2016 van 22 december 2016)	31
Sociale, economische en culturele rechten – Bescherming van personen met een handicap – <i>Standstill</i> -verplichting (arrest nr. 42/2016 van 3 maart 2016).....	32
Sociale, economische en culturele rechten – Pensioenen – Indexsprong - <i>Standstill</i> -verplichting (arrest nr. 129/2016 en arrest nr. 130/2016 van 13 oktober 2016).....	33

Sociale, economische en culturele rechten – Vakbondsvrijheid – Recht op collectief onderhandelen – <i>Standstill</i> -verplichting – Loonnorm (arrest nr. 152/2016 van 1 december 2016)	34
4. LEEMTEN IN DE WETGEVING	35
Continuïteit van de ondernemingen - Hypothecaire inschrijving - Zelfherstellende intrinsieke lacune (arrest nr. 23/2016 van 18 februari 2016)	35
5. ADMINISTRATIEF CONTENTIEUX.....	35
Vlaamse bestuursrechtscolleges – Raad voor Vergunningsbetwistingen – Milieuhandhavingcollege – Rechtspleging - Bestuurlijke lus – Recht op een eerlijk proces (arrest nr. 153/2016 van 1 december 2016).....	35
6. STRAFRECHT	36
Verkeer – Onderbroken verval van het recht tot sturen (arrest nr. 88/2016 van 2 juni 2016).....	36
Verkeer – Verval van het recht tot het besturen van een motorvoertuig – Herstel in het recht tot sturen – Beveiligingsmaatregel – Verbod van terugwerkende kracht van strengere strafsancties (arrest nr. 168/2016 van 22 december 2016).....	36
Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen – Lasthebber ad hoc – Tenlasteneming van de kosten en erelonen van de lasthebber ad hoc – Recht op kosteloze bijstand van een advocaat (arrest nr. 143/2016 van 17 november 2017).....	37
7. STRAFRECHTSPLEGING	37
Voorlopige hechtenis – Mogelijkheid voor de raadkamer en voor de kamer van inbeschuldigingstelling om in de gevangenis zitting te hebben (arrest nr. 3/2016 van 14 januari 2016)	37
Strafrechtspleging - Rechtsplegingsvergoeding – Hoger beroep ingesteld door de burgerlijke partij tegen een vrijsprekend vonnis (arrest nr. 113/2016 van 22 september 2016)	38
Minnelijke schikking in strafzaken (arrest nr. 83/2016 van 2 juni 2016). 39	
Voorrecht van rechtsmacht – Magistraten – Ministers (arrest nr. 131/2016 van 20 oktober 2016)	41
8. FISCAAL RECHT.....	42
Vennootschapsbelasting – Rechtspersonenbelasting - Intercommunales en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en projectverenigingen – Beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie (arrest nr. 151/2016 van 1 december 2016)	42
9. ARBEIDSRECHT.....	42
Arbeidsovereenkomsten – Eenheidsstatuut – Opzeggingstermijn en ontslagcompensatievergoeding – Werknemers die een	

arbeidsovereenkomst met de overheid hebben gesloten (arrest nr. 101/2016 van 30 juni 2016).....	42
10. HANDELS-, ECONOMISCH EN FINANCIËEL RECHT	43
Consumentenrecht – Rechtsvordering tot collectief herstel (arrest nr. 41/2016 van 17 maart 2016)	43
Continuïteit van de ondernemingen – Schuldvorderingen in de opschorting – Bedrijfsvoorheffing – Bescherming van het loon (arrest nr. 50/2016 van 24 maart 2016)	44
11. GERECHTELIJK RECHT	45
Rechtsplegingsvergoeding - Overheid (arrest nr. 34/2016 van 3 maart 2016)	45
Rechtsplegingsvergoeding – Overheid – Administratie van douane en accijnzen (arrest nr. 127/2016 van 6 oktober 2016).....	45
12. BURGERLIJK RECHT.....	46
Afstamming – Vaststelling en betwisting van het vaderschap – Termijn (arrest nr. 77/2016 van 25 mei 2016 en arrest nr. 161/2016 van 14 december 2016)	46
Afstamming – Betwisting van vaderschap – Bezit van staat – Verjaring (arrest nr. 18/2016 van 3 februari 2016 en informatieve nota bij het arrest nr. 18/2016)	46
Afstamming – Betwisting van vaderschap – Termijn (arrest nr. 84/2016 van 2 juni 2016).....	47
Afstamming – Betwisting van vaderschap – Termijn (arrest nr. 87/2016 van 2 juni 2016).....	47
Afstamming – Overdracht van de familienaam – Onenigheid tussen de ouders of afwezigheid van keuze (arrest nr. 2/2016 van 14 januari 2016 en informatieve nota bij het arrest nr. 2/2016; arrest nr. 162/2016 van 14 december 2016)	48
Aansprakelijkheid – Openbare werkgever – Europese Unie - Terugvordering van de schade geleden door de openbare werkgever ten aanzien van de derde die aansprakelijk is voor de schade veroorzaakt aan een personeelslid (arrest nr. 136/2016 van 20 oktober 2016).....	48
Verjaring – Mededingingsrecht (arrest nr. 38/2016 van 10 maart 2016) .	49
Verjaring - Korte verjaringstermijnen (arrest nr. 39/2016 van 10 maart 2016)	49
13. MILIEURECHT.....	50
Niet-ioniserende straling – Mobiele telefonie (arrest nr. 12/2016 van 27 januari 2016).....	50

Brussels Wetboek van inspectie - Lawaaihinder van vliegtuigen (arrest nr. 25/2016 van 18 februari 2016)	50
B. Statistieken van de activiteiten van het Hof in 2016.....	51
1. Algemeen.....	51
2. Arresten op beroep tot vernietiging	54
3. Arresten op vordering tot schorsing	55
4. Arresten op prejudiciële vraag.....	55
HOOFDSTUK 3. ORGANISATIE EN ACTIVITEITEN VAN HET GRONDWETTELIJK HOF IN 2016	58
A. De inrichting van het Grondwettelijk Hof	58
1. Wettelijke regeling van de inrichting	58
2. Personalia in 2016.....	58
B. Werking van het Hof.....	59
1. Rechtsprekende activiteit.....	59
2. Werkingsmiddelen.....	59
3. Personeelsformatie.....	61
4. Informatisering	61
5. Communicatie.....	61
6. Nationale en Internationale contacten	62
a. Bezoeken aan het Hof	62
b. Deelname aan nationale en internationale bijeenkomsten.....	63
c. Andere vormen van internationale samenwerking.....	65
BIJLAGEN	67
A. Samenstelling van het Hof in 2016	68
B. Datum van bekendmaking in het <i>Belgisch Staatsblad</i> van de arresten die het Hof in 2016 heeft gewezen.....	69
C. Stand van de zaken waarin een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie is gesteld.....	73

VOORWOORD

Het Jaarverslag 2016 is het veertiende jaarverslag dat door het Grondwettelijk Hof wordt gepubliceerd en het tweede dat enkel in elektronische vorm verschijnt. Wij hopen dat het verdwijnen van de papieren drager, hoofdzakelijk te wijten aan de op het Hof toegepaste budgettaire beperkingen, wordt gecompenseerd door de gebruiksvriendelijkheid van de digitale versie, met name dankzij de hyperlinks naar de arresten, de persberichten en de aangehaalde studies. Indien u toegang tot meer informatie wenst, kan u de website van het Hof (www.const-court.be) raadplegen en inschrijven op de elektronische nieuwsbrief, zodat u kennis kan nemen van de arresten zodra zij worden gewezen.

Het Hof heeft 170 arresten gewezen in 2016, waarvan 110 op prejudiciële vraag, hetgeen wijst op de intensiteit van de dialoog tussen het Hof en de rechtscolleges die vragen stellen aan het Hof. Zowel in het vernietigingscontentieux als in het prejudiciële contentieux heeft het Hof de aan zijn toetsing voorgelegde wetsbepalingen vernietigd en de ongrondwettigheid ervan vastgesteld in dezelfde verhouding, namelijk in 36 pct. van de zaken.

Zoals steeds bevat het verslag een samenvatting van de voornaamste arresten, die betrekking hebben op een zeer groot aantal rechtstakken.

Dit alles toont, voor zover nodig, het in onze democratische rechtsstaat essentiële karakter van de door het Hof uitgeoefende grondwettigheidstoets van wetskrachtige normen aan.

Jean SPREUTELS

Etienne DE GROOT

Voorzitters van het Grondwettelijk Hof

HOOFDSTUK 1. JURIDISCH KADER VAN DE WERKING VAN HET HOF IN 2016

A. Bevoegdheid van het Hof

1. HET GRONDWETTELIJK HOF ALS BEHOEDER VAN DE GRONDWET

Het Grondwettelijk Hof is op grond van artikel 142 van de Grondwet exclusief bevoegd om, bij wege van arrest, uitspraak te doen over bevoegdheidsconflicten tussen de verschillende wetgevers en over de schending, door wetten, decreten en ordonnanties, van de artikelen 10, 11 en 24 van de Grondwet en van de artikelen van de Grondwet die de bijzondere wet bepaalt.

Het Grondwettelijk Hof toetst de wetskrachtige normen aan de regels die de onderscheiden bevoegdheden van de federale Staat, de gemeenschappen en de gewesten bepalen. Die bevoegdheidsregels zijn opgenomen zowel in de Grondwet als in de (meestal met een bijzondere meerderheid aangenomen) wetten met betrekking tot de hervorming van de instellingen in het federale België.

Daarnaast doet het Grondwettelijk Hof eveneens uitspraak omtrent de schending, door een wetskrachtige norm, van de fundamentele rechten en vrijheden gewaarborgd in titel II van de Grondwet (de artikelen 8 tot en met 32) en van de artikelen 143, § 1 (het beginsel van de federale loyauteit), 170 (het wettigheidsbeginsel in fiscale zaken), 172 (het gelijkheidsbeginsel in fiscale zaken) en 191 (de bescherming van de vreemdelingen) van de Grondwet.

2. HET GRONDWETTELIJK HOF ALS TOEZICHTHOUDER OP WETSKRACHTIGE NORMEN

Het Grondwettelijk Hof is in beginsel uitsluitend bevoegd om wetskrachtige normen te toetsen. Met wetskrachtige normen zijn bedoeld zowel de materiële als formele bepalingen aangenomen door het federale parlement (wetten) en door de parlementen van de gemeenschappen en de gewesten (decreten en ordonnanties). Alle andere normen, zoals koninklijke besluiten, besluiten van de regeringen van gemeenschappen en gewesten, ministeriële besluiten, verordeningen en besluiten van provincies en gemeenten, evenals rechterlijke beslissingen vallen buiten de bevoegdheid van het Hof.

Hierop bestaan twee uitzonderingen. Zo is het Hof sedert 2014 ook bevoegd om de beslissingen van de Kamer van volksvertegenwoordigers of van haar organen betreffende de controle van de verkiezingsuitgaven voor de verkiezing van die wetgevende vergadering te toetsen. Bij de toetsing van die beslissingen controleert het Hof of de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven vormen in acht zijn genomen, evenals de overschrijding en de afwijking van macht, en niet enkel de inachtneming van voormelde referentienormen.

Eveneens sedert 2014 is het Grondwettelijk Hof bevoegd om bij wege van (*preventieve*) beslissing uitspraak te doen over iedere volksraadpleging die de gewesten kunnen organiseren in de meeste aangelegenheden die onder hun bevoegdheid vallen. Het Hof is ermee belast om vóór de organisatie van de volksraadpleging na te gaan of die in overeenstemming is met de organieke bepalingen die de gewestelijke volksraadplegingen regelen, én met de andere grondwets- en wetbepalingen waaraan het Hof toetst. De volksraadpleging mag niet worden georganiseerd zolang het Hof geen gunstige beslissing heeft genomen.

Van die laatste bevoegdheden diende het Grondwettelijk Hof in 2016 geen gebruik te maken.

B. De toegang tot het Grondwettelijk Hof

Ter toetsing van de grondwettigheid van wetskrachtige normen kan een zaak voor het Grondwettelijk Hof worden ingeleid met een beroep tot vernietiging of met een prejudiciële vraag van een rechtscollege.

Een beroep tot vernietiging, dat in beginsel (enkele bijzondere gevallen buiten beschouwing gelaten) moet worden ingesteld binnen zes maanden na de bekendmaking van de bestreden norm in het *Belgisch Staatsblad*, kan worden ingediend door de Ministerraad en de regeringen van de gemeenschappen en de gewesten, door de voorzitters van alle wetgevende vergaderingen, op verzoek van twee derden van hun leden en door de natuurlijke of rechtspersonen, zowel privaatrechtelijke als publiekrechtelijke en zowel van Belgische als van vreemde nationaliteit. Die laatste categorie van personen moet « doen blijken van een belang » : in hun verzoekschrift aan het Hof moeten die personen aantonen dat zij persoonlijk, rechtstreeks en ongunstig kunnen worden geraakt door de bestreden norm.

Het beroep werkt niet schorsend. Om te vermijden dat de bestreden norm tussen het ogenblik van het instellen van het beroep en de uitspraak van het arrest een moeilijk te herstellen ernstig nadeel zou berokkenen en een latere retroactieve vernietiging geen nut meer zou hebben, kan het Hof in uitzonderlijke omstandigheden op verzoek van de indiener van het beroep de schorsing van de bestreden norm bevelen in afwachting van een uitspraak over de grond van de zaak binnen drie maanden na een schorsingsarrest. Een dergelijke vordering tot schorsing moet worden ingesteld binnen drie maanden na de bekendmaking van de bestreden norm in het *Belgisch Staatsblad*.

Daarnaast kan een zaak worden ingeleid met een prejudiciële vraag. Indien in een zaak voor een rechtscollege een vraagstuk rijst van overeenstemming van wetten, decreten en ordonnanties met de regels tot verdeling van de bevoegdheden tussen de federale Staat, de gemeenschappen en de gewesten of met de artikelen 8 tot 32, 143, § 1, 170, 172 of 191 van de Grondwet, dan moet dat rechtscollege hierover in beginsel een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk

Hof stellen. Die verplichting vloeit voort uit het feit dat het Grondwettelijk Hof beschikt over het monopolie om wetkrachtige normen te toetsen aan de grondwetsbepalingen en de wetbepalingen waarvoor het bevoegd is. Wanneer een rechtscollege een vraag stelt, wordt de procedure voor dat rechtscollege opgeschort in afwachting van het antwoord van het Hof.

Wat de andere rechtsplegingen betreft, komt het de voorzitter van het betrokken gewestparlement toe voorafgaandelijk de organisatie van een gewestelijke volksraadpleging aan het Hof voor te leggen, respectievelijk de verkozen kandidaat aan wie de Kamer van volksvertegenwoordigers of haar organen een sanctie in het kader van de controle van bepaalde verkiezingsuitgaven heeft opgelegd, om tegen die beslissing bij het Hof een beroep in te stellen binnen een termijn van dertig dagen na de kennisgeving van de sanctie.

C. De rechtspleging voor het Grondwettelijk Hof

1. DE SCHRIFTELIJKE EN TEGENSPREKELIJKE AARD VAN DE RECHTSPLEGING

De rechtspleging voor het Grondwettelijk Hof, die wordt geregeld in de bijzondere wet van 6 januari 1989 en in de richtlijnen van het Hof betreffende de rechtspleging, heeft een hoofdzakelijk schriftelijk en tegensprekelijk karakter. De procedures voor de beroepen tot vernietiging en de prejudiciële vragen zijn grotendeels soortgelijk, behalve uiteraard wat betreft de wijze waarop de zaken worden ingediend en de gevolgen van de arresten. De, hoofdzakelijk schriftelijke, rechtspleging die geldt voor uitoefening van de andere bevoegdheden (toetsing van de organisatie van gewestelijke volksraadplegingen en van beslissingen inzake verkiezingsuitgaven) is geïnspireerd op die waarin is voorzien voor de toetsing van de grondwettigheid van de wetkrachtige normen (voor meer details hierover, zie de website van het Hof).

2. INLEIDING EN TOEWIJZING VAN DE ZAAK

Een beroep tot vernietiging wordt ingesteld bij aangetekende zending van een verzoekschrift. Er dient opnieuw in herinnering te worden gebracht dat de verplichting om bij elk verzoekschrift (of elke memorie) tien door de ondertekenaar voor eensluidend verklaarde afschriften te voegen, is opgeheven. De toezending van bijkomende papieren exemplaren biedt volstrekt geen meerwaarde, omdat alle stukken, behoudens het inleidende verzoekschrift of de inleidende verwijzingsbeslissing, intern louter digitaal beschikbaar worden gesteld via opneming in het elektronisch dossier.

Prejudiciële vragen worden bij het Hof aanhangig gemaakt door de overzending van een door de voorzitter en de griffier ondertekende expeditie van de t verwijzingsbeslissing.

Zaken kunnen bij het Hof worden ingeleid al naar gelang van het geval in het Nederlands, het Frans of het Duits, maar het onderzoek gebeurt in het Nederlands of het Frans, volgens de regels bepaald in de bijzondere wet van 6 januari 1989.

Elke zaak wordt, na inschrijving op de rol, toegewezen aan een zetel van zeven rechters volgens een bij de wet bepaald systeem, onverminderd de mogelijkheid om de zaak aan het Hof in voltallige zitting voor te leggen. In elke zaak worden de eerste Nederlandstalige en de eerste Franstalige rechter van die zetel aangewezen als rechter-verslaggever. Samen met hun referendarissen staan zij in voor de voorbereiding van de zaak.

3. DE BEHANDELING VAN DE ZAAK

In het kader van een filterprocedure kunnen zaken die klaarblijkelijk niet tot de bevoegdheid van het Hof behoren of klaarblijkelijk niet ontvankelijk zijn, worden behandeld door een « beperkte kamer », bestaande uit de voorzitter en de twee rechters-verslaggevers.

Behoudens toepassing van de filterprocedure, wordt in het *Belgisch Staatsblad* bekendgemaakt dat bij het Hof een zaak aanhangig is gemaakt. Naast de verzoekende partijen (bij beroepen tot vernietiging) en de partijen voor de verwijzende rechter (bij prejudiciële vragen) kunnen ook belanghebbende derden schriftelijk tussenkomen. De verschillende wetgevende vergaderingen en regeringen kunnen in elke zaak tussenkomen.

Na verloop van de tijd die nodig is voor het uitwisselen van de schriftelijke stukken en voor het onderzoek door de rechters-verslaggevers en hun referendarissen, beoordeelt het Hof of de zaak is staat is om te worden behandeld, dan wel of er bijkomende vragen moeten worden gesteld aan de partijen die zij binnen de door het Hof bepaalde termijn of ter terechtzitting moeten beantwoorden. Het Hof beslist bij die gelegenheid eveneens of een terechtzitting moet worden gehouden en stelt zo ja, de datum vast waarop zij plaatsvindt.

Alle partijen die een memorie hebben ingediend, worden in kennis gesteld van die « beschikking van ingereedheidbrenging » en ontvangen een schriftelijk verslag van de rechters-verslaggevers. Indien het Hof van oordeel is dat geen terechtzitting nodig is, kan elke partij binnen een termijn van zeven dagen na de kennisgeving van de beschikking van ingereedheidbrenging verzoeken om te worden gehoord. Bij ontstentenis daarvan wordt de zaak onmiddellijk in beraad genomen (artikel 90 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof).

Bij de beoordeling van de vraag of een zaak¹ in staat van wijzen was, besliste het Hof in 2016 in bijna alle gevallen dat er geen aanleiding was om een terechtzitting te houden. Voor de behandeling van de vordering tot schorsing in 5 zaken stelde het Hof ambtshalve een zitting vast. In 2016 werden 14 terechtzittingen georganiseerd, tijdens welke 40 zaken werden behandeld. Van die zaken was er 1 die twee keer op een terechtzitting is behandeld (zie arrest nr. 164/2016). Gemiddeld stonden er 3 zaken op de agenda van een terechtzitting. Tijdens 3 terechtzittingen werd telkens slechts 1 zaak behandeld. Tijdens 1 terechtzitting werden 6 zaken gepleit, tijdens 1 andere werden 7 zaken behandeld.

Uit de 170 arresten die in 2016 werden gewezen, blijkt dat er 42 werden gewezen nadat een terechtzitting had plaatsgevonden. In 10 van de zaken welke tot die arresten hebben geleid, werden de pleidooien gehouden in 2015.² Uit 6 arresten blijkt dat een terechtzitting ambtshalve door het Hof werd vastgesteld ingevolge een vordering tot schorsing. Uit 5 arresten blijkt dat het Hof ambtshalve besliste tot het houden van een terechtzitting, waarvan één keer na het eerder wijzen van een schorsingsarrest (in welk geval de uitspraak ten gronde dient te volgen binnen de drie maanden, zodat geen tijd te verliezen valt met het bevragen van partijen over de noodzaak tot het houden van een zitting) en één keer ingevolge heropening der debatten na verwijzing naar de voltallige zitting, nadat reeds een eerste zitting was gehouden op verzoek van een partij.

4. EVENTUELE TERECHTZITTING EN BERAAD OVER DE ZAAK

Indien is besloten, ambtshalve of op verzoek van één van de partijen, tot een openbare terechtzitting, brengen de twee rechters-verslaggevers bij die gelegenheid verslag uit over de zaak. Alle partijen die schriftelijke stukken hebben ingediend, kunnen dan nog mondeling pleiten (in het Nederlands, het Frans of het Duits, met simultaanvertaling), in persoon of vertegenwoordigd door een advocaat.

Vervolgens neemt het Hof de zaak in beraad. Het Hof beslist bij meerderheid van stemmen. In voltallige zitting is bij staking van stemmen de stem van de voorzitter in functie beslissend. De beraadslagingen van het Hof zijn geheim. In de mogelijkheid tot het weergeven van « *concurring opinions* » of « *dissenting opinions* » (analoge of afwijkende meningen van rechters) is niet voorzien.

¹ Onder zaak wordt, voor alle duidelijkheid, hier verstaan de op zichzelf staande zaak of de samengevoegde zaken die leiden tot één arrest.

² Het verschil tussen het aantal zaken dat op de terechtzittingen worden gepleit en het aantal arresten na het houden van een terechtzitting, vloeit voort uit het feit dat in een aantal zaken die in 2014 werden gepleit, in 2015 het arrest werd gewezen, zoals er ook in 2015 terechtzittingen zijn geweest in zaken waarin het arrest pas in 2016 werd gewezen. Van de 35 zaken die in 2016 op de terechtzitting werden behandeld, werden er 27 beëindigd met een arrest in hetzelfde jaar.

5. DE ARRESTEN VAN HET GRONDWETTELIJK HOF EN HUN GEVOLGEN

Het Hof dient een arrest te wijzen binnen twaalf maanden na de indiening van de zaak. De arresten van het Grondwettelijk Hof zijn van rechtswege uitvoerbaar en niet vatbaar voor beroep. Zij worden in het Nederlands en het Frans gesteld. Zij worden bovendien in het Duits gesteld voor de beroepen tot vernietiging en voor de zaken die in het Duits aanhangig zijn gemaakt.

Zij kunnen door de voorzitters worden uitgesproken in openbare terechtzitting. Indien dat niet het geval is, geldt de bekendmaking ervan op de website van het Hof als uitspraak. Naast die bekendmaking (integraal in het Nederlands en het Frans en bij uittreksel in het Duits) vergemakkelijken registers een raadpleging van de rechtspraak. De arresten worden bovendien bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad*.

De gevolgen van de arresten van het Grondwettelijk Hof zijn verschillend naargelang zij zijn uitgesproken in het kader van een beroep tot vernietiging dan wel in het kader van een prejudiciële vraag.

Indien het beroep tot vernietiging gegrond is, wordt de bestreden wetgevende norm geheel of gedeeltelijk vernietigd. Vernietigingsarresten hebben een absoluut gezag van gewijsde vanaf hun bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad*. Een vernietiging werkt retroactief, dat wil zeggen dat de vernietigde norm moet worden geacht nooit te hebben bestaan. Indien nodig kan het Grondwettelijk Hof de terugwerkende kracht van de vernietiging verzachten door de gevolgen van de vernietigde norm te handhaven. Wanneer het Hof dit laatste niet doet, blijven de administratieve akten en reglementen en de rechterlijke beslissingen die op de vernietigde wetskrachtige bepaling zijn gesteund, bestaan. Naast het gebruik van de gewone rechtsmiddelen waar dat nog mogelijk is, laat de bijzondere wet toe dat definitieve rechterlijke beslissingen of administratieve akten en reglementen die zijn gesteund op een naderhand vernietigde wetskrachtige norm worden ingetrokken of nog worden bestreden, voor zover dit wordt gevraagd binnen zes maanden na de bekendmaking van het arrest van het Hof in het *Belgisch Staatsblad*. Het openbaar ministerie en de belanghebbende partijen beschikken daartoe over buitengewone rechtsmiddelen. De door het Grondwettelijk Hof gewezen arresten waarbij beroepen tot vernietiging worden verworpen, zijn bindend voor de rechtscolleges wat de door die arresten beslechte rechtspunten betreft.

De gevolgen van een arrest op een prejudiciële vraag zijn enigszins anders. Het rechtscollege dat de prejudiciële vraag heeft gesteld, evenals elk ander rechtscollege dat in dezelfde zaak uitspraak doet (bijvoorbeeld in hoger beroep), moeten voor de oplossing van het geschil naar aanleiding waarvan de prejudiciële vraag is gesteld, zich voegen naar het antwoord dat het Hof op de vraag heeft gegeven. Sedert de aanneming van de bijzondere wet van 25 december 2016 (*Belgisch Staatsblad*, 10 januari 2017) kan het Hof, wanneer het een

schending heeft vastgesteld, bij wege van algemene beschikking, de gevolgen van de bij een arrest op prejudiciële vraag ongrondwettig bevonden bepalingen definitief of voorlopig handhaven voor de termijn die het vaststelt (art. 28, laatste lid, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof). Bovendien begint een nieuwe termijn van zes maanden te lopen voor het instellen van een beroep tot vernietiging van de betrokken wetskrachtige norm.

6. DE GEWAARBORGDE ANONIMITEIT VAN DE PARTIJEN IN BEKENDMAKINGEN

Ter bescherming van het privéleven kan de voorzitter, ambtshalve of op eenvoudig verzoek van een partij of een belanghebbende derde, in elke fase van de rechtspleging en zelfs na de uitspraak van het arrest, beslissen dat de vermeldingen, die toelaten hen rechtstreeks te identificeren, vanaf het meest gereede ogenblik zullen worden weggelaten in elke publicatie waartoe het Hof krachtens de bijzondere wet of op eigen initiatief zou overgaan of is overgegaan (artikel 30^{quater} van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof). In 2016 werd in 36 arresten overgegaan tot gehele of gedeeltelijke anonimisering van partijen. Die anonimisering geldt niet alleen voor natuurlijke personen maar kan ook worden doorgevoerd voor een rechtspersoon (arrest nr. 52/2016).

In de praktijk wordt door de voorzitters ingegaan op elk verzoek tot anonimisering en dit voor alle publieke procedurehandelingen vanaf het ogenblik waarop het verzoek wordt ingesteld. Die vaststelling geldt niet alleen voor alle zaken die sedert de inwerkingtreding van de bijzondere wet van 4 april 2014 werden ingeleid, maar tevens voor elk verzoek tot anonimisering dat betrekking heeft op vroeger gepubliceerde arresten die via de website van het Grondwettelijk Hof kunnen worden geraadpleegd. In 2016 werd de anonimisering in 6 zaken uitdrukkelijk aangevraagd.

De voorheen bestaande praktijk van anonimisering op voorstel van de rechters-verslaggevers blijft parallel van toepassing, omwille van de bescherming van het privéleven van een of meer verzoekende partijen of van de partijen in het bodemgeschil. Zulks was het geval in de meerderheid van de arresten waarin wordt geanonimiseerd, namelijk in 30 van de 36 arresten.

HOOFDSTUK 2. DE RECHTSPREKENDE ACTIVITEITEN VAN HET HOF IN 2016

A. Belangwekkende beslissingen van het Hof

Inleiding

De arresten die in deze rubriek zijn opgenomen, werden door het Hof uitgekozen wegens het belangwekkende karakter ervan. Alle arresten van het Hof worden in het *Belgisch Staatsblad* bekendgemaakt en zijn, vanaf de dag waarop zij worden gewezen, beschikbaar op de website van het Hof (www.const-court.be). Die website bevat daarenboven verscheidene publicaties, waaronder informatieve nota's over sommige van die arresten, een brochure waarin de bevoegdheden, de organisatie en de werking van het Hof worden beschreven en biedt verscheidene zoekfuncties die een gericht onderzoek van de rechtspraak mogelijk maken. Voor elk van de hieronder opgenomen arresten wordt een hyperlink naar het arrest en, indien die bestaat, naar de informatieve nota opgenomen.

1. RECHTSPLEGING VOOR HET HOF

Heropening van de termijn voor het instellen van een beroep tot vernietiging na een op prejudiciële vraag gewezen arrest waarmee een ongrondwettigheid wordt vastgesteld (artikel 4, tweede lid, van de bijzondere wet op het Grondwettelijk Hof) – Draagwijdte van de ongrondwettigheidsverklaring ([arrest nr. 28/2016 van 25 februari 2016](#))

Artikel 9 van de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens voorziet in een verplichting om de personen te informeren wier gegevens het voorwerp van een verwerking uitmaken; artikel 3, § 3 tot 6, van dezelfde wet voorziet in een uitzondering op die verplichting voor de personen die een journalistieke, artistieke of literaire activiteit uitoefenen, de overheidsdiensten die bevoegd zijn inzake politie en veiligheid en het Europees Centrum voor vermiste en seksueel uitgebuite kinderen, maar niet voor de publiekrechtelijke beroepsorganisaties die bij de wet ermee zijn belast onderzoek te verrichten naar schendingen van de beroepscode van een gereguleerd beroep, zoals het Beroepsinstituut van vastgoedmakelaars (BIV). Het Hof heeft in een eerder arrest (arrest nr. 59/2014 van 3 april 2014) vastgesteld dat het voormelde artikel 9 de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schendt in zoverre het zonder meer van toepassing is op de activiteit van een privédetective die ertoe is gemachtigd zijn activiteiten uit te oefenen ten behoeve van publiekrechtelijke rechtspersonen en die optreedt voor een dergelijke organisatie. Nu het beroep is ingediend op grond van artikel 4, tweede lid, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof en bijgevolg moet worden gelezen in het licht van het arrest nr. 59/2014 waarop het is gesteund, moet het middel zo worden begrepen dat het niet alleen de uitsluiting van de betrokken beroepsorganisatie viseert maar ook - en in de eerste plaats - de voor die organisatie

handelende privédetectives. Daar het Hof ertoe gemachtigd is de bestreden norm te vernietigen in zoverre het vooraf de ongrondwettigheid heeft vastgesteld in het prejudiciële contentieux, geldt de conclusie van het onderzoek dat het Hof in het arrest nr. 59/2014 heeft gevoerd en dat tot de situatie van de privédetectives was beperkt, op dezelfde wijze voor de situatie van de beroepsorganisatie waarvoor die privédetectives optreden.

Belang van de verzoekers – Europees pact inzake stabiliteit ([arrest nr. 62/2016 van 28 april 2016](#); [informatieve nota bij het arrest nr. 62/2016](#))

Het Hof acht de beroepen tot vernietiging van de wet van 18 juli 2013 houdende instemming met het Verdrag inzake stabiliteit, coördinatie en bestuur in de Economische en Monetaire Unie en van het Vlaamse decreet van 21 maart 2014 houdende instemming met het samenwerkingsakkoord van 13 december 2013 tussen de federale overheid, de gemeenschappen, de gewesten en de gemeenschapscommissies betreffende de uitvoering van artikel 3, § 1, van het voormelde Verdrag, niet ontvankelijk. Dat verdrag strekt ertoe de begrotingsdiscipline te bevorderen door middel van een pact dat een begrotingsevenwicht en een beperking van de overheidsschuld beoogt. Het samenwerkingsakkoord bepaalt met name dat de begrotingen van de akkoordsluitende partijen in de lijn moeten liggen van de in het Verdrag bepaalde evenwichtsdoelstelling betreffende de rekeningen van de overheid en dat de akkoordsluitende partijen zich ertoe verbinden om, in de uitoefening van hun bevoegdheden en/of van hun voogdij, alle maatregelen te nemen die noodzakelijk zijn opdat de lokale overheden de begrotingsdoelstellingen van het Verdrag naleven.

Het beroep ingesteld door een vakorganisatie die een feitelijke vereniging is, is niet ontvankelijk. De relevante bepalingen van het bij de bestreden wet goedgekeurde Stabiliteitsverdrag doen op generlei wijze afbreuk aan de wettelijke voorwaarden volgens welke de vakorganisaties bij de werking van de overheidsdiensten worden betrokken; dat is echter de voorwaarde die in de rechtspraak van het Hof is vastgelegd om de hoedanigheid van een vakorganisatie zonder rechtspersoonlijkheid om in rechte op te treden, te aanvaarden (B.4.1 tot B.4.4).

De verzoekende partijen die optreden in hun hoedanigheid van burgers, belangenverenigingen, vertegenwoordigers of leden van een vakorganisatie, van een beroepsvereniging, van een belangenvereniging, van een politieke partij of van een politieke beweging en die aanvoeren dat de strikte begrotingsdoelstellingen waartoe de wetgever zich met de bestreden bepalingen verbindt, tot gevolg hebben dat de bevoegde overheden niet langer in staat zullen zijn om aan hun grondwettelijke verplichtingen inzake sociale grondrechten, zoals gewaarborgd bij artikel 23 van de Grondwet, te voldoen, doen niet blijken van het vereiste belang om in rechte op te treden omdat de in het Verdrag of in het samenwerkingsakkoord aangegane verbintenissen cijfermatige grenzen trekken en geen betrekking hebben op de inhoudelijke

keuzes die de verschillende overheden, binnen de hun toegewezen beleidsdomeinen, vermogen te maken. De mogelijke bezuinigingsmaatregelen als gevolg van die verbintenissen volstaan echter niet om een voldoende geïndividualiseerd verband aan te tonen tussen de persoonlijke situatie van de verzoekende partijen en de bepalingen die zij bestrijden. Dat zou pas het geval zijn wanneer een wetgever of een andere bevoegde overheid een maatregel zou nemen die, teneinde de vooropgestelde begrotingsdoelstellingen te verwezenlijken, afbreuk zou doen aan de rechten en waarborgen die zij genieten of waarvan zij de behartiging nastreven. (B.5.1 tot B.6.8)

Het lid van een wetgevende vergadering dat een beroep tot vernietiging tegen dezelfde bepalingen heeft ingesteld, doet evenmin blijken van een belang om in rechte op te treden, daar die bepalingen niet raken aan de prerogatieven die eigen zijn aan de individuele uitoefening van zijn mandaat. (B.7.1 tot B.7.3)

Ten slotte laat de hoedanigheid van staatsburger of stemgerechtigde de verzoekers evenmin toe om van hun belang om in rechte op te treden, te doen blijken, daar de bepalingen niet rechtstreeks raken aan het kiesrecht van de verzoekende partijen en daar het belang dat een burger of een kiezer heeft om door de krachtens de Grondwet bevoegde overheid te worden bestuurd, niet verschilt van het belang dat iedere persoon erbij heeft dat de wet in alle aangelegenheden in acht wordt genomen.

Het Hof gaat evenwel na of de bestreden bepalingen rechtstreeks raken aan een ander aspect van de democratische rechtsstaat dat dermate essentieel is dat de vrijwaring ervan alle burgers aanbelangt. Zij oordeelt in dat verband dat, wanneer hij instemt met een verdrag, de wetgever geen afbreuk mag doen aan de waarborgen waarin de Grondwet voorziet, met name wat de aan de wetgever voorbehouden budgettaire bevoegdheden betreft. De Grondwetgever, die de wetgever verbiedt wettelijke normen aan te nemen die in strijd zijn met de in artikel 142 van de Grondwet bedoelde normen, kan immers niet worden geacht die wetgever toe te staan dat onrechtstreeks te doen, via de instemming met een internationaal verdrag. Aangezien het Stabiliteitsverdrag, dat weliswaar voorziet in gedetailleerde doelstellingen inzake begrotingsevenwicht en schuldafbouw, de concrete invulling en goedkeuring van de begroting geheel overlaat aan de nationale parlementen, doet het echter geen afbreuk aan de exclusieve begrotingsbevoegdheden van de parlementen, die niet alleen rekening moeten houden met de economische context, maar ook met de hogere rechtsnormen en met de aangegane verbintenissen, zowel op het internrechtelijke als op het internationaalrechtelijke vlak.

Ten aanzien van de bevoegdheden die het Verdrag met name aan de Europese Commissie en het Hof van Justitie van de Europese Unie toekent, is het Hof van oordeel dat wanneer de wetgever instemt met een verdrag dat een dergelijke draagwijdte heeft, hij artikel 34 van de Grondwet dient te eerbiedigen, krachtens hetwelk de uitoefening van bepaalde machten door een verdrag of door een wet aan volkenrechtelijke instellingen kan worden opgedragen. Weliswaar kunnen die instellingen autonoom beslissen over de wijze waarop zij de opgedragen

bevoegdheden uitoefenen, maar artikel 34 van de Grondwet kan niet worden geacht een veralgemeende vrijbrief te verlenen, noch aan de wetgever, wanneer hij zijn instemming verleent met het verdrag, noch aan de betrokken instellingen, wanneer zij de hun toegewezen bevoegdheden uitoefenen. In geen geval staat artikel 34 van de Grondwet toe dat op discriminerende wijze afbreuk wordt gedaan aan de nationale identiteit die besloten ligt in de politieke en constitutionele basisstructuren of aan de kernwaarden van de bescherming die de Grondwet aan de rechtsonderhorigen verleent. Te dezen blijkt echter uit geen enkel gegeven dat de bestreden bepalingen rechtstreeks raken aan een aspect van de democratische rechtsstaat dat dermate essentieel is dat de vrijwaring ervan alle burgers aanbelangt. (B.8.1 tot B.9)

Handhaving van de gevolgen van bepalingen die zijn afgekeurd door een op prejudiciële vraag gewezen arrest ([arrest nr. 10/2016 van 21 januari 2016](#) en [arrest nr. 162/2016 van 14 december 2016](#))

De bepalingen van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, zoals van toepassing vóór 1 januari 2014, schenden de artikelen 10 en 11 van de Grondwet in zoverre zij erin voorzien dat de werkgevers van bedienden die zijn tewerkgesteld vanaf 1 januari 2012 en die doen blijken van een werkelijke of bij overeenkomst vastgestelde anciënniteit van twaalf jaar, die vóór 1 januari 2014 overgaan tot het ontslag van die bedienden, compenserende opzeggingsvergoedingen moeten betalen die gelijkwaardig zijn aan het loon voor 360 dagen, terwijl onder dezelfde omstandigheden, die compenserende opzeggingsvergoedingen slechts gelijkwaardig zijn aan het loon voor 64 dagen wanneer het arbeiders betreft.

De gevolgen van die wetsbepalingen worden gehandhaafd tot 31 december 2013. Het Hof is van oordeel dat die uitzondering op de declaratoire aard van het op prejudiciële vraag gewezen arrest verantwoord is, ermee rekening houdend dat de weerslag van zijn beslissing dient te worden gemilderd teneinde de in zijn eerdere arresten toegestane geleidelijke harmonisatie van de statuten niet te doorkruisen, zoals het besliste in B.5.1 van zijn arrest nr. 125/2011, en dat een niet-gemoduleerde vaststelling van ongrondwettigheid in de voorliggende zaak zou leiden tot een aanzienlijke rechtsonzekerheid omdat de verwijzende rechter, de rechters bij wie dezelfde zaak aanhangig zou worden gemaakt en elke rechter bij wie een identieke zaak aanhangig zou worden gemaakt geen uitdrukkelijke grond meer zouden hebben om het bedrag te bepalen van de compenserende opzeggingsvergoeding van een bediende die onder de hiervoor vermelde voorwaarden is ontslagen (arrest nr. 10/2016).

In afwachting van de herstellwet moet de rechter bij het beslechten van het voor hem hangende geschil de bepalingen toepassen waarvan de gevolgen zijn gehandhaafd (arrest nr. 162/2016, B.4.2).

2. GRONDWETTELIJK RECHT - BEVOEGDHEIDSVERDELING

Federale loyautéit – Pensioenen van de personeelsleden van de Franse Gemeenschapscommissie (arrest nr. 21/2016 van 18 februari 2016)

Artikel 2, eerste lid, 3°, van de wet van 12 mei 2014 tot oprichting van de Dienst voor de bijzondere socialezekerheidsstelsels bepaalt dat voor de toepassing van die wet, onder « provinciale en plaatselijke besturen », onder meer de Franse Gemeenschapscommissie wordt verstaan. Die bepaling heeft niet tot gevolg dat het toepassingsgebied van titel 2 van de wet van 24 oktober 2011 (die onder meer strekt tot vrijwaring van een duurzame financiering van de pensioenen van de vastbenoemde personeelsleden van de provinciale en plaatselijke overheidsdiensten) wordt uitgebreid tot de Franse Gemeenschapscommissie, noch dat de regels vermeld in artikel 10 van de wet van 12 mei 2014 van toepassing zijn op die Gemeenschapscommissie; zij doet geen afbreuk aan de federale loyautéit, in het nadeel van de Franse Gemeenschapscommissie. De inachtneming van de federale loyautéit veronderstelt dat de federale overheid en de deelentiteiten, wanneer zij hun bevoegdheden uitoefenen, het evenwicht van de federale constructie in haar geheel niet verstoren. De federale loyautéit geeft aan in welke geest de uitoefening van bevoegdheden moet geschieden en verplicht elke wetgever erover te waken dat die uitoefening de uitoefening, door de andere wetgevers, van hun eigen bevoegdheden niet onmogelijk of overdreven moeilijk maakt. De bestreden bepaling heeft echter een beperkte inhoud die noch tot doel, noch tot gevolg heeft de federale staatsstructuur te wijzigen en stelt niet de bevoegdheid ter discussie van de Franse Gemeenschapscommissie. Ervan uitgaande dat de bestreden bepaling het risico zou inhouden, wegens de beleidswijziging die zij zou vertolken, het personeelsbeheer van de Franse Gemeenschapscommissie te bemoeilijken, volstaat op zich niet om aan te nemen dat de federale wetgever niet erover heeft gewaakt dat de uitoefening door de Franse Gemeenschapscommissie van haar bevoegdheden niet onmogelijk of overdreven moeilijk wordt gemaakt. Het mogelijk louter « stigmatiserende » karakter van een wetsbepaling volstaat op zich evenmin om ervan uit te gaan dat de betrokken wetgever niet erover heeft gewaakt dat zijn optreden de uitoefening van de bevoegdheden van andere wetgevers niet onmogelijk of overdreven moeilijk maakt.

Inkomensbeleid – Indexsprong (arrest nr. 130/2016 van 13 oktober 2016)

Krachtens artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 3°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen is enkel de federale overheid bevoegd om, op algemene wijze, het inkomensbeleid te regelen. Die bevoegdheid omvat die om maatregelen te nemen tot matiging van de inkomens, met inbegrip van de inkomens verbonden aan aangelegenheden waarvoor de gemeenschappen en de gewesten bevoegd zijn, in zoverre die door de wetgever noodzakelijk wordt geacht om de door hem vastgestelde doelstellingen te bereiken. De voorwaarde volgens welke een reglementering, om onder de federale bevoegdheid te vallen, een algemeen karakter moet hebben, verbiedt de federale overheid bepalingen

aan te nemen die uitsluitend de inkomens beogen in bepaalde specifieke aangelegenheden die tot de bevoegdheden van de deelentiteiten behoren, maar zij verplicht haar niet om alle inkomens, ongeacht de bron en de aard ervan, op een uniforme manier te reglementeren.

De artikelen 2, 3 en 6 van de wet van 23 april 2015 tot verbetering van de werkgelegenheid, waarbij wordt voorzien in een « blokkering » en een « sprong » van de afgevlakte gezondheidsindex toe te passen bij de berekening van de indexering van de lonen, de wedden, de sociale uitkeringen, de toelagen, de premies en bepaalde vergoedingen, vallen onder de bevoegdheid van de federale overheid betreffende het inkomensbeleid.

Personeel van het hoger onderwijs – Aanstelling van deeltijdse gastprofessoren - Opzeggingsvergoeding ([arrest nr. 55/2016 van 28 april 2016](#))

Artikel 127 van het decreet van 13 juli 1994 betreffende de hogescholen in de Vlaamse Gemeenschap schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet in zoverre die bepaling toelaat dat de aanstelling van deeltijdse gastprofessoren onbeperkt kan worden verlengd, waardoor er bij het beëindigen van een overeenkomst voor bepaalde tijd, zelfs indien er voor een periode van meer dan drie jaar overeenkomsten werden afgesloten, geen recht is op een opzeggingsvergoeding, terwijl werknemers die tewerkgesteld worden met een arbeidsovereenkomst die geregeld wordt door de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten na enkele verlengingen hun overeenkomst omgezet zien in een overeenkomst voor onbepaalde tijd en derhalve in beginsel recht hebben op een opzeggingsvergoeding.

Het Hof wijst erop dat de bevoegdheidsverdeling tussen de Staat en de gemeenschappen inzake onderwijs wordt geregeld door artikel 127, § 1, eerste lid, 2°, van de Grondwet. De gemeenschappen hebben de volheid van bevoegdheid tot het regelen van het onderwijs in de ruimste zin van het woord, met inbegrip van de regels betreffende de rechtspositie van het onderwijspersoneel, zonder dat aan die bevoegdheid afbreuk mag worden gedaan door die welke artikel 6, § 1, VI, vijfde lid, 12°, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen aan de federale overheid voorbehoudt inzake arbeidsrecht en sociale zekerheid.

Het verschil in behandeling inzake de beëindiging van opeenvolgende contracten van bepaalde duur tussen de deeltijdse gastprofessoren aan de hogescholen en de werknemers die onder het toepassingsgebied vallen van de Arbeidsovereenkomstenwet, is dus het gevolg van een onderscheiden beleid van, enerzijds, de Vlaamse Gemeenschap, die bevoegd is voor de rechtspositie van het onderwijzend personeel, en, anderzijds, de federale overheid, die bevoegd is voor het arbeidsrecht, wat is toegestaan door de autonomie die aan beide wetgevers door of krachtens de Grondwet is toegekend. Een zodanig verschil kan op zich niet worden geacht strijdig te zijn met het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie. (B.4.1 tot B.10)

Er dient weliswaar ook rekening te worden gehouden met de raamovereenkomst inzake arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd (bijlage bij de richtlijn 1999/70/EG van de Raad van 28 juni 1999), die van toepassing is op personeel aangeworven in de onderwijssector. Die overeenkomst heeft onder meer tot doel een kader vast te stellen om misbruik als gevolg van het gebruik van opeenvolgende arbeidsovereenkomsten of arbeidsverhoudingen voor bepaalde tijd te voorkomen, maar uit de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie blijkt dat uit die raamovereenkomst geen algemene verplichting voortvloeit om te voorzien in de omzetting van arbeidsovereenkomsten voor bepaalde tijd in een overeenkomst van onbepaalde duur. Het komt de bevoegde rechter toe na te gaan of de hernieuwing van opeenvolgende met deeltijdse gastprofessoren gesloten arbeidsovereenkomsten in werkelijkheid niet wordt gebruikt om te voorzien in permanente en blijvende behoeften van de hogeschole en, in voorkomend geval, in een aangepaste schadevergoeding te voorzien. (B.11.1 tot B.16.2)

Rookverbod in gesloten plaatsen die voor het publiek toegankelijk zijn ([arrest nr. 31/2016 van 3 maart 2016](#))

In zoverre de wet van 22 december 2009 betreffende de algemene regeling voor rookvrije gesloten plaatsen toegankelijk voor het publiek en ter bescherming van werknemers tegen tabaksrook, een algemeen rookverbod instelt voor plaatsen die publiek toegankelijk zijn, voorziet zij niet in maatregelen inzake preventieve gezondheidszorg die tot de bevoegdheid van de gemeenschappen behoren krachtens artikel 128 van de Grondwet en artikel 5, § 1, I, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen. Volgens de parlementaire voorbereiding van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 is de aangelegenheid van de « reglementering inzake [...] levensmiddelen » immers uitgesloten van de aan de gemeenschappen toegekende bevoegdheid inzake preventieve gezondheidszorg. Die verwijzing had betrekking op het onderwerp van de wet van 24 januari 1977 « betreffende de bescherming van de gezondheid van de verbruikers op het stuk van de voedingsmiddelen en andere produkten ». Aangezien die wet, ten tijde van de totstandkoming van de bijzondere wet, in artikel 7, § 3, de mogelijkheid insloot om het gebruik van tabak te verbieden, is de federale wetgever bevoegd gebleven om een algemeen rookverbod op te leggen ten aanzien van gesloten plaatsen die voor het publiek toegankelijk zijn. (B.1.1 tot B.4)

Dat rookverbod doet evenmin afbreuk aan de vrijheid van ondernemen. Die vrijheid is vastgelegd in artikel II.3 van het Wetboek van economisch recht, dat weliswaar een wetsbepaling is die het Hof niet vermag te doen naleven. Die bepaling heeft evenwel het zogenaamde decreet d'Allarde van 2-17 maart 1791 opgeheven, dat de vrijheid van handel en nijverheid waarborgde en dat het Hof meermaals in zijn toetsing aan de artikelen 10 en 11 van de Grondwet heeft betrokken. Artikel II.4 van hetzelfde Wetboek bepaalt bovendien dat de vrijheid van ondernemen moet worden uitgeoefend « met inachtneming van de in België van kracht zijnde internationale verdragen, van het algemeen normatief kader

van de economische unie en de monetaire eenheid zoals vastgesteld door of krachtens de internationale verdragen en de wet ». Die vrijheid dient derhalve in samenhang te worden gelezen met artikel 6, § 1, VI, derde lid, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen, waaraan, als bevoegdheidverdelende regel, het Hof rechtstreeks vermag te toetsen. (B.5.1 tot B.6.8)

Gas en elektriciteit – Zeegebieden – Openbaar domein ([arrest nr. 8/2016 van 21 januari 2016](#))

De bevoegdheid van de federale wetgever om het vervoer en de productie van energie te regelen als aangelegenheden die wegens hun technische en economische ondeelbaarheid een gelijke behandeling op nationaal vlak behoeven, maakt het hem mogelijk om een overleg op te leggen tussen de beheerder van het openbaar domein en de houder van de vervoervergunning indien een probleem van verenigbaarheid van een vervoerinstallatie geplaatst op het openbaar domein en een project van algemeen belang wordt vastgesteld, maar niet om de verdeling te regelen van de kosten voor het behoud of de wijziging van de ligging of het tracé van de gasvervoerinstallaties. Het zijn immers de gewesten die bevoegd zijn voor het beheer, en meer bepaald voor het vaststellen van het juridisch stelsel van de land- en waterwegenis, bevoegdheid die eveneens de bevoegdheid inhoudt om het privaatieve gebruik van het domein van de wegenis, de havens, de zeekering en de dijken te regelen. (B.20 tot B.33)

De bevoegdheid van de federale wetgever om de grote infrastructuur voor de stockering alsook het vervoer en de productie van energie te regelen als aangelegenheden die wegens hun technische en economische ondeelbaarheid een gelijke behandeling op nationaal vlak behoeven, maakt het hem overigens mogelijk om aan de Koning, zonder te zijn gehouden tot het verplichte overleg met de gewesten, de bevoegdheid te verlenen om domeinconcessies toe te kennen voor de bouw en de exploitatie van installaties voor hydro-elektrische energieopslag en van installaties noodzakelijk voor de transmissie van elektriciteit in de zeegebieden waarover België rechtsmacht heeft en om in te stemmen met de niet-aansluiting van een installatie voor de productie van windenergie in de Belgische zeegebieden op het zogenaamde « stopcontact op zee ».

De bepalingen die de federale wetgever in dat verband heeft aangenomen schenden het evenredigheidsbeginsel niet, dat inhoudt dat geen enkele overheid bij het voeren van een beleid dat haar is toevertrouwd, zo verregaande maatregelen mag nemen dat het voor een andere overheid onmogelijk of overdreven moeilijk wordt om het beleid dat haar is toevertrouwd doelmatig uit te voeren, indien die bepalingen zo worden begrepen dat de opdracht die aan de Koning wordt gegeven om in de procedure voor de toekenning van de domeinconcessies beperkingen te voorzien « ter vermijding dat de bouw of de exploitatie van bedoelde installaties het gebruik van de reguliere scheepvaartroutes, de zeevisserij of het wetenschappelijk zeeonderzoek in

overdreven mate zou hinderen », Hem ertoe verplicht de gewesten op enigerlei wijze te raadplegen in de procedure die aan de verlening van die concessies voorafgaat zodat zij hun beleid in de aangelegenheden waarvoor zij bevoegd zijn, daarop kunnen afstemmen en doeltreffend kunnen uitoefenen. (B.3 tot B.19)

Ten slotte maakt de bevoegdheid van de federale wetgever om het vervoer van elektriciteit en, daaruit voortvloeiend, het gebruik van het openbaar domein te regelen, het hem mogelijk om bepalingen aan te nemen die voorzien in vereenvoudigde procedures voor de toekenning van vergunningen voor netwerkinfrastructuur en productie-eenheden om het investeringsklimaat in de Belgische energiesector te verbeteren. De bestreden bepalingen stellen de betrokken overheden en vergunninghouders evenwel niet ervan vrij om, wanneer een aanpassing van de wegenis vereist is, de verplichtingen na te leven die door de gewesten kunnen worden opgelegd binnen de bevoegdheden die hun zijn toegekend wat het openbaar domein betreft. (B.20 tot B.38.4)

Financiering van de gemeenschappen – Bijzonderemeerderheidswet – Overdracht van bevoegdheden - Instellingen van openbaar nut - Opvolging ([arrest nr. 154/2016 van 1 december 2016](#))

Uit artikel 175, eerste lid, van de Grondwet vloeit voort dat de financiering van de Vlaamse en de Franse Gemeenschap bij een bijzondere meerderheidswet dient te worden geregeld. Artikel 61, § 3, eerste lid, van de bijzondere wet van 16 januari 1989 betreffende de financiering van de Gemeenschappen en Gewesten bepaalt dat de gemeenschappen en de gewesten, ieder wat hem betreft, de goederen, rechten en verplichtingen overnemen van de instellingen van openbaar nut waarvan de taken ressorteren onder de bevoegdheden van de gemeenschappen en de gewesten, « op de bij de wet vastgestelde wijze ». Aldus heeft de wetgever de algemene rechtsopvolging van de federale overheid, met inbegrip van de overdracht van lasten uit het verleden aangegaan door instellingen van openbaar nut waarvan de taken geheel of gedeeltelijk ressorteren onder de bevoegdheden van de gemeenschappen of de gewesten, in essentie geregeld bij een bijzonderemeerderheidswet, die voor haar uitvoering naar een gewone wet verwijst.

Het gegeven dat de gewone wetgever in artikel 74 van de wet van 6 augustus 1993 houdende sociale en diverse bepalingen, ter uitvoering van een bijzondere meerderheidswet, de concrete uitwerking van de afschaffing van het « Instituut tot Aanmoediging van het Wetenschappelijk Onderzoek in Nijverheid en Landbouw » en de daarmee verbonden rechtsopvolging voor de goederen, de rechten en verplichtingen van dat Instituut, regelt, doet geen afbreuk aan artikel 175, eerste lid, van de Grondwet.

Fiscaal recht – Vennootschapsbelasting - Intercommunales en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en projectverenigingen - Energiebeleid - Federale loyautéit ([arrest nr. 151/2016](#) van 1 december 2016)

Artikel 17 van de programmawet van 19 december 2014 schafft de automatische niet-onderwerping van de intercommunales en van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en projectverenigingen aan de vennootschapsbelasting af. De artikelen 18 tot 27 van diezelfde programmawet regelen de nadere modaliteiten van die afschaffing. Met die bepalingen beoogde de wetgever een eerlijke concurrentie te bewerkstelligen tussen de privésector en de overheidssector, evenals een einde te maken aan een door het Hof bij zijn arrest nr. 114/2014 van 17 juli 2014 vastgestelde discriminatie tussen de intercommunales en de autonome gemeentebedrijven.

De bestreden bepalingen van de programmawet van 19 december 2014 doen geen afbreuk aan de bevoegdheden die op het vlak van het energiebeleid en de ondergeschikte besturen toekomen aan de gewesten (artikel 6, § 1, VII en VIII, van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen) en behoren tot het gebied van het fiscaal recht, waarvoor de federale wetgever bevoegd is overeenkomstig artikel 170, § 1, van de Grondwet. De bestreden bepalingen maken het de gewesten bovendien niet onmogelijk of overdreven moeilijk om hun bevoegdheden ter zake uit te oefenen, zodat zij geen afbreuk doen aan het beginsel van de federale loyautéit, gewaarborgd bij artikel 143, § 1, van de Grondwet.

3. GRONDWETTELIJK RECHT – RECHTEN EN VRIJHEDEN

Recht op toegang tot een rechter – Fiscale consignatie ([arrest nr. 44/2016](#) van 17 maart 2016)

Teneinde de rechten van de Schatkist veilig te stellen tegen dilatoire beroepen, voorziet artikel 202/2, derde lid, van het Wetboek diverse rechten en taksen in de mogelijkheid om de consignatie te vorderen van de geldsom, tot de betaling waarvan de rechtzoekende door een rechterlijke beslissing is veroordeeld, wanneer hij hoger beroep wil aantekenen tegen die beslissing.

Die bepaling doet geen verschil in behandeling ontstaan tussen de belastingplichtigen naargelang zij al dan niet de financiële middelen hebben om de verschuldigde sommen te consigner, indien zij in die zin wordt geïnterpreteerd dat zij de rechter niet verbiedt om rekening te houden met de concrete gegevens van elke zaak, met inbegrip van de financiële toestand van de belastingplichtige, teneinde na te gaan of de consignatie al dan niet aangewezen is om de doelstelling van de wetgever te verwezenlijken.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens oordeelt immers dat de verenigbaarheid van beperkingen van het recht op toegang tot een rechter met het Europees Verdrag voor de rechten van de mens afhangt van de bijzonderheden van de procedure, rekening houdend met het proces in zijn

geheel. De rechters dienen zowel een overdreven formalisme als een buitensporige soepelheid te vermijden, en het komt hun toe *in concreto* na te gaan of de consignatieverplichting de essentie van het recht op toegang tot een rechter niet uitholt.

Rechten van verdediging – Milieustakingsvordering namens de gemeente – Tussenkost van het College van Burgemeesters en Schepenen ([arrest nr. 60/2016 van 28 april 2016](#))

Uit de combinatie van artikel 1 van de wet van 12 januari 1993 betreffende een vorderingsrecht inzake bescherming van het leefmilieu, en artikel 194 van het Vlaamse Gemeentedecreet van 15 juli 2005 volgt dat een inwoner een vordering tot staking namens de gemeente kan instellen, als het college van burgemeester en schepenen of de gemeenteraad nalaten dat te doen. Vermits die vordering « namens de gemeente » wordt ingesteld, treedt die inwoner in dat geval op als vertegenwoordiger van de gemeente. Het college van burgermeester en schepenen kan een raadsman aanstellen, maar het Hof beslist dat die bepalingen de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met het algemeen beginsel van de rechten van verdediging, schenden in die interpretatie dat de gemeente, vertegenwoordigd door haar college van burgemeester en schepenen, kan deelnemen aan het door een inwoner ingesteld geding, doch enkel om de vordering van de inwoner te ondersteunen: het doel dat erin bestaat de gemeente te verhinderen het door een inwoner ingesteld geding te beëindigen zonder toestemming van die laatste rechtvaardigt niet dat de rechten van verdediging van de gemeente op onevenredige wijze zouden worden beperkt door haar te verbieden de vordering van de inwoner te betwisten en haar beslissing te verdedigen wanneer haar stilzitten de uiting is van een weloverwogen keuze. Dezelfde bepalingen schenden daarentegen de artikelen 10, 11 en 23 van de Grondwet, in samenhang gelezen met het artikel 6 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met het algemeen beginsel van de rechten van verdediging, niet, in die interpretatie dat de gemeente kan deelnemen aan het door die inwoner ingesteld geding, niet enkel om diens vordering te ondersteunen, maar ook om haar eigen visie uiteen te zetten en die vordering in voorkomend geval te betwisten.

Recht op eerbiediging van het privéleven – Politionele databanken – Persoonsgegevens ([arrest nr. 108/2016 van 14 juli 2016](#))

De wet van 18 maart 2014 « betreffende het politionele informatiebeheer en tot wijziging van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, de wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens en het Wetboek van strafvordering », regelt de verwerking, door de politiediensten, van informatie en persoonsgegevens in politionele databanken.

Artikel 41 van die wet voegt in de wet van 8 december 1992 « tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van

persoonsgegevens » (hierna : Privacywet), een artikel 36ter in, volgens hetwelk bij de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer een Controleorgaan op de politionele informatie wordt opgericht dat, krachtens artikel 36ter/1, § 1, van de Privacywet, is samengesteld uit een voorzitter, die een door de Kamer van volksvertegenwoordigers benoemde magistraat van de hoven en rechtbanken is, een lid van de Commissie voor de bescherming van de persoonlijke levenssfeer en een of meerdere leden van de lokale politie en van de federale politie en een of meerdere experts. Wegens het ontbreken van bepalingen betreffende het aantal leden die afkomstig zijn van de politiediensten alsook betreffende het totale aantal leden van het Controleorgaan, maakt artikel 36ter/1, § 1 van de Privacywet het mogelijk dat de meerderheid van de leden van het Controleorgaan zou worden benoemd op grond van hun hoedanigheid van lid van de lokale of van de federale politie. Rekening houdend met de nagestreefde doelstelling van controle op de naleving, door de politiediensten, van de bepalingen van de wet van 18 maart 2014, is die bepaling om die reden niet bestaanbaar met het recht op eerbiediging van het privéleven. In artikel 36ter/1, § 1, tweede lid, van de Privacywet, zoals ingevoegd bij artikel 42 van de wet van 18 maart 2014, worden de woorden « een of meerdere leden van de lokale politie en van de federale politie en een of meerdere experts » vernietigd. De gevolgen van de gedeeltelijk vernietigde bepaling worden evenwel gehandhaafd tot de inwerkingtreding van de door de wetgever aan te nemen nieuwe bepalingen en uiterlijk tot 31 december 2017.

Voor het overige wordt het beroep tegen de wet van 18 maart 2014 verworpen, zij het onder voorbehoud van de interpretaties vermeld in B.99.3.4, B.113.2, B.113.3, B.114.2, B.114.4, B.115.3, B.115.4, B.115.8, B.147.2, B.150 en B.154.2.

De in B.99.3.4 vermelde interpretatie betreft artikel 44/11/9, § 2, van de wet op het politieambt, zoals ingevoegd bij de bestreden wet, volgens hetwelk de persoonsgegevens en informatie uit de politionele databanken, na advies van het Controleorgaan, kunnen worden meegedeeld aan de « Belgische openbare overheden, publieke organen of instellingen of instellingen van openbaar nut die door de wet belast zijn met de toepassing van de strafwet of die wettelijke verplichtingen inzake de openbare veiligheid hebben, wanneer deze ze nodig hebben voor de uitoefening van hun wettelijke opdrachten ». Slechts in zoverre het advies van het Controleorgaan wordt beschouwd als bindend voor de overheden die bevoegd zijn om persoonsgegevens uit de politionele databanken mee te delen aan de bedoelde overheden, organen en instellingen, is dat artikel bestaanbaar met het recht op eerbiediging van het privéleven.

De in B.113.2 vermelde interpretatie betreft artikel 44/10 van de wet op het politieambt, zoals ingevoegd bij de bestreden wet, dat de regels bepaalt die van toepassing zijn op de archivering van de persoonsgegevens en informatie die in de Algemene Nationale Gegevensbank (A.N.G.) worden verwerkt. Krachtens die bepaling worden die gegevens gedurende dertig jaar gearhiveerd, na afloop waarvan ze worden gewist. Na archivering kunnen de bedoelde gegevens en informatie slechts voor vier doeleinden worden geraadpleegd, die worden omschreven in artikel 44/10, § 2, van de wet op het politieambt. De

omstandigheid dat de gegevens verwerkt in de A.N.G. niet onmiddellijk worden gewist na het ontoereikend, niet ter zake dienend of overmatig worden ervan of na het verstrijken van de in artikel 44/9 van de wet op het politieambt bepaalde termijnen, wordt slechts bestaanbaar geacht met het recht op eerbiediging van het privéleven, in zoverre de bepaling betreffende het raadplegen van de archieven wordt geïnterpreteerd in die zin dat zulk een raadpleging slechts mogelijk is wanneer de in artikel 44/10, § 2 vermelde doeleinden niet op een andere wijze kunnen worden bereikt.

De in B.113.3 vermelde interpretatie betreft artikel 44/10, § 1, tweede lid, van de wet op het politieambt, volgens welk de persoonsgegevens en de informatie uit de A.N.G. dienen te worden gewist na afloop van de voor archivering voorgeschreven termijn van 30 jaar « onverminderd de archiefwet van 24 juni 1955 ». Om grondwettig te zijn dient die bepaling te worden geïnterpreteerd in die zin dat de uitwissing van de persoonsgegevens en de informatie de regel is, dat slechts in uitzonderlijke gevallen - ingegeven door de doelstellingen die met de Archiefwet worden nagestreefd - kan worden overgegaan tot het verzenden van informatie uit de A.N.G. aan het Rijksarchief en dat de verwerking ervan in het Rijksarchief slechts mogelijk is in zoverre de ter zake geldende regels van de Archiefwet en de Privacywet worden nageleefd.

De in B.114.2 en B.114.4 vermelde interpretaties betreffen artikel 44/5, § 6, van de wet op het politieambt, volgens hetwelk de in de politionele databanken vervatte gegevens en informatie worden bijgewerkt wanneer de politie ambtshalve, door de betrokken persoon of zijn advocaat, bij toepassing van artikel 646 van het Wetboek van strafvordering of op enige andere wijze, kennis heeft van het feit dat de gegevens niet langer beantwoorden aan de voorwaarden om verwerkt te worden vermeld in de paragrafen 1, 3 of 4, van dat artikel. De bepalingen van de bestreden wet die de duur van de bewaring van persoonsgegevens in de politionele databanken regelen, zijn slechts grondwettig wanneer de voormelde bepaling wordt geïnterpreteerd in die zin dat de politiediensten die kennis hebben van het feit dat de gegevens betreffende een persoon niet langer nauwkeurig zijn in het licht van de in de paragrafen 1, 3 en 4 omschreven categorieën van personen, verplicht zijn binnen een redelijke termijn alle redelijke maatregelen te nemen om die gegevens bij te werken (B.114.2). Bovendien dient die bepaling, om grondwetsconform te zijn, te worden geïnterpreteerd in die zin dat persoonsgegevens verwerkt in de A.N.G. of in de archieven dienen te worden gewist wanneer zij op geen enkele wijze beantwoorden aan de in artikel 44/5, §§ 1 en 3, van de wet op het politieambt bedoelde categorieën (B.114.4).

De in B.115.3 en B.115.4 vermelde interpretaties hebben betrekking op de bewaring van gegevens en informatie in de basisgegevensbanken, zoals geregeld in artikel 44/11/2 van de wet op het politieambt. Die bepaling is volgens het Hof slechts bestaanbaar met het recht op eerbiediging van het privéleven wanneer ze wordt geïnterpreteerd in die zin dat de gegevens in de basisgegevensbanken slechts kunnen worden bewaard in zoverre zij toereikend, ter zake dienend en niet overmatig van aard zijn (B.115.3) en dat de persoonsgegevens uit de

basisgegevensbanken dienen te worden verwijderd wanneer zij niet langer beantwoorden aan één van de in artikel 44/5, §§ 1 en 4, van de wet op het politieambt omschreven categorieën.

Overweging B.115.8 bevat een gelijksoortige interpretatie als die vervat in B.113.2, ditmaal evenwel betrekking hebbend op de basisgegevensbanken, zoals geregeld in artikel 44/11/2 van de wet op het politieambt. De in die laatste bepaling vervatte woorden « onverminderd de archiefwet van 24 juni 1955 » dienen in die zin te worden geïnterpreteerd dat de uitwissing van de in de basisgegevensbanken vervatte persoonsgegevens en informatie de regel is en een verzending van informatie aan het Rijksarchief slechts mogelijk is in uitzonderlijke gevallen en met naleving van de in B.113.3 vermelde voorwaarden.

De in B.147.2 vermelde interpretatie betreft artikel 44/5, § 3, 1°, van de wet op het politieambt, volgens hetwelk de gegevens met betrekking tot de verdachten van een strafbaar feit en de veroordeelde personen, voor doeleinden van gerechtelijke politie kunnen worden verwerkt in de politionele gegevensbanken. Die bepaling dient, wat de minderjarigen betreft, te worden geïnterpreteerd in die zin dat ze betrekking heeft op de gegevens van de verdachten van « een als misdrijf omschreven feit » en van de personen die, wegens het plegen van zulk een feit, het voorwerp uitmaken van maatregelen genomen door de Jeugdrechtbank.

De in B.150 vermelde interpretatie heeft betrekking op artikel 44/7, tweede lid, van de wet op het politieambt, volgens hetwelk voor de registratie in de A.N.G. van de gegevens bedoeld in artikel 44/5, § 3, 1°, van die wet, de toestemming van de « bevoegde magistraat » is vereist, wanneer het gaat om gegevens van een minderjarige jonger dan veertien jaar. Die bepaling is slechts bestaanbaar met de door de verzoekende partij aangevoerde grondwets- en verdragsbepalingen, wanneer onder de woorden « bevoegde magistraat » de bevoegde jeugdrechter wordt begrepen.

De in B.154.2 vermelde interpretatie heeft eveneens betrekking op de verwerking van persoonsgegevens van minderjarigen. Artikel 44/1, § 1, van de wet op het politieambt, volgens hetwelk persoonsgegevens slechts kunnen worden verwerkt voor zover zij niet overmatig zijn, dient in die zin te worden geïnterpreteerd dat bij de verwerking van de gegevens van minderjarigen in het bijzonder aandacht dient te worden besteed aan de jeugdige leeftijd van de betrokkenen en aan de impact van een verwerking van hun persoonsgegevens op hun herintegratie in de samenleving, en dit in het licht van de bij de verwerking van de persoonsgegevens nagestreefde doeleinden.

Bestrijding van seksisme in de openbare ruimte ([arrest nr. 72/2016](#) van 25 mei 2016)

De artikelen 2 en 3 van de wet van 22 mei 2014 « ter bestrijding van seksisme in de openbare ruimte en tot aanpassing van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie teneinde de daad van discriminatie te bestraffen » maken het

mogelijk diegenen die zich schuldig maken aan een gebaar of handeling « die, in de in artikel 444 van het Strafwetboek bedoelde omstandigheden, klaarblijkelijk bedoeld is om minachting uit te drukken jegens een persoon wegens zijn geslacht, of deze, om dezelfde reden, als minderwaardig te beschouwen of te reduceren tot diens geslachtelijke dimensie en die een ernstige aantasting van de waardigheid van deze persoon ten gevolge heeft » (art. 2).

Die bepalingen doorstaan de grondwettigheidstoets :

1) ten opzichte van het wettigheidsbeginsel in strafzaken wat betreft de begrippen « ernstige aantasting van de waardigheid van de beoogde persoon », « het beschouwen » van die persoon als minderwaardig, « uitdrukking van ' minachting ' jegens die persoon » en « reductie van die persoon tot diens geslachtelijke dimensie ». Uit de redactionele verschillen tussen de Franse en de Nederlandse tekst van de wet kan niet worden afgeleid dat de wetgever heeft willen afwijken van de courante betekenis van het woord « comportement » en de « gebaren » (« gestes ») ervan heeft willen uitsluiten, noch dat hij verschillende strafbaarstellingen in het leven zou hebben geroepen. De term « essentiellement », die in de Nederlandse tekst geen equivalent heeft, wordt evenwel vernietigd (B.4.1 tot B.10.2);

2) ten opzichte van de vrijheid van meningsuiting : de, met name verbale of schriftelijke, uitdrukking van misprijzen jegens een persoon of de uitdrukking van het feit die als minderwaardig te beschouwen of te reduceren tot diens geslachtelijke dimensie, als misdrijf aanmerken, vormt weliswaar een inmenging in het recht op vrije meningsuiting, maar die inmenging is bepaald bij een voldoende toegankelijke en nauwkeurige wet; zij is noodzakelijk in een democratische samenleving en beantwoordt aan een dwingende maatschappelijke behoefte omdat de gelijkheid van vrouwen en mannen een fundamentele waarde is van zulk een samenleving en omdat de doeltreffendheid van de strafwet, die door de verzoekende partijen in het geding wordt gebracht, op zich geen voorwaarde vormt voor de bestaanbaarheid ervan met de bepalingen die zij aanvoeren, aangezien de strafwet ook een educatief en preventief effect kan hebben; ten slotte is de wet evenredig met de door de wetgever nagestreefde wettige doelstellingen aangezien uit de bewoordingen ervan blijkt dat zij vereist het bestaan van een bijzonder opzet te bewijzen – het Hof maakt hier een voorbehoud van interpretatie – en omdat zij gedragingen beoogt die niet gericht zijn tegen een abstracte groep, maar tegen een of meer welbepaalde personen; er wordt dus uitgesloten dat pamfletten, grappen, spottende uitlatingen, meningen en, in het bijzonder, meningen met betrekking tot de verschillende plaats en rol binnen de samenleving van personen naar gelang van hun geslacht, reclame en elke uiting die, bij gebrek aan het vereiste bijzonder opzet, behoort tot de vrijheid van meningsuiting, strafbaar zouden kunnen worden gesteld (B.16.1 tot B.24);

3) ten opzichte van het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie : de grief die is afgeleid uit het feit dat het discriminerend zou zijn de stellers van gedragingen die aanzetten tot haat, segregatie of discriminatie, enerzijds, en personen die

meningen uiten over de verschillen tussen de geslachten en hun respectieve sociale rol zonder aan te zetten tot haat, segregatie of discriminatie, anderzijds, op identieke wijze te behandelen, wordt verworpen omdat het uiten van meningen in het algemeen over de plaats en de rol van vrouwen en mannen in de samenleving niet onder de toepassing van de artikelen 2 en 3 van de bestreden wet valt. Er is evenmin discriminatie op het vlak van persvrijheid, vermits de verschillen in behandeling tussen de daders van misdrijven naargelang zij worden begaan via de drukpers of via een ander middel, voortvloeien uit een door de Grondwetgever gemaakte keuze, en het Hof niet bevoegd is om kennis ervan te nemen. Ten slotte is de bestreden wet niet discriminerend in zoverre zij geen onderscheid maakt naargelang het misprijzen dat zij strafbaar stelt op agressieve wijze, enerzijds, dan wel via onverschilligheid of miskennis, anderzijds, wordt uitgedrukt. Het agressieve of gewelddadige gedrag van de dader van het misdrijf is immers een element dat door de rechter in overweging kan worden genomen, en die laatste beschikt over een keuze tussen de straffen die hij uitspreekt; de wetgever kan dus niet worden verweten in de wet zelf de gevallen waarin de dader agressief is en die waarin hij dat niet is, niet te hebben onderscheiden. (B.25 tot B.31);

4) ten opzichte van het recht op zelfbeschikking afgeleid uit het recht op eerbiediging van het privéleven, het recht op arbeid en het recht op de vrije keuze van een beroepsactiviteit : de bestreden bepalingen kunnen immers niet in die zin worden geïnterpreteerd dat zij de gebaren of handelingen van een persoon tegenover zichzelf beogen. Daarentegen kan het misdrijf seksisme jegens een persoon worden begaan, ondanks het feit dat die persoon heeft ingestemd met het gebaar of de handeling, gesteld door een derde, indien dat gebaar of die handeling tot gevolg heeft ernstig afbreuk te doen aan de waardigheid van die persoon. De ontstentenis van instemming is immers geen bestanddeel van het misdrijf. (B.33 tot B.36)

Onderwijs – Keuze van het levensbeschouwelijke vak ([arrest nr. 66/2016 van 11 mei 2016](#))

Het Hof spreekt zich uit over een beroep tot vernietiging dat is ingesteld op grond van artikel 4, tweede lid, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 naar aanleiding van het op een prejudiciële vraag gewezen arrest nr. 34/2015 van 12 maart 2015, en vernietigt de bij dat arrest afgekeurde bepalingen van de onderwijswetgeving in zoverre zij voor een ouder niet het recht inhouden om op eenvoudig, niet anders gemotiveerd verzoek voor zijn kind een vrijstelling te verkrijgen om het onderricht in een van de erkende godsdiensten of dat in de niet-confessionele zedenleer te volgen. Het handhaaft definitief de gevolgen die de vernietigde bepalingen met zich mee hebben gebracht tot de inwerkingtreding van het decreet van 14 juli 2015 dat die reglementering wijzigde om zich te conformeren aan het arrest nr. 34/2015, aangezien dat decreet geen terugwerkende kracht heeft vóór 1 september 2015.

Eigendomsrecht – Gedeeltelijke onteigening – Onteigeningsvergoeding (arrest nr. 109/2016 van 14 juli 2016)

Artikel 51 van de wet van 16 september 1807 betreffende het droogleggen van moerassen bepaalt dat huizen en gebouwen waarvan een deel om reden van een wettelijk erkend algemeen nut moet worden afgebroken of weggenomen, in hun geheel door de overheid dienen te worden aangekocht indien de eigenaar het vraagt. Die bepaling, geïnterpreteerd in die zin dat aan de eigenaar van een bebouwd onroerend goed die gedeeltelijk wordt onteigend alleen de aankoopwaarde en niet een volledige onteigeningsvergoeding wordt toegekend voor het na de gedeeltelijke onteigening overblijvende bebouwde deel van zijn eigendom, doet niet op onevenredige wijze afbreuk aan het eigendomsrecht, zoals gewaarborgd door artikel 16 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. De eigenaar van een onroerend goed dat het voorwerp uitmaakt van een gedeeltelijke onteigening heeft immers, overeenkomstig artikel 16 van de Grondwet, recht op een billijke en voorafgaande schadeloosstelling, die niet enkel betrekking heeft op het onteigende deel, maar tevens een vergoeding moet omvatten voor de waardevermindering van het niet onteigende overblijvende deel. De wijze waarop het overblijvende deel van het huis of het gebouw wordt verworven, is echter geen onteigening in de zin van artikel 16 van de Grondwet. De wetgever is dus niet ertoe gehouden de verwerving van die twee delen op dezelfde manier te vergoeden.

Eigendomsrecht – Onteigeningsvergoeding – Verontreinigde bodems (arrest nr. 103/2016 van 30 juni 2016)

De ordonnantie van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest van 5 maart 2009 betreffende het beheer en de sanering van verontreinigde bodems bepaalt met name wie de houder van de verplichtingen is voor wat betreft het verkennend bodemonderzoek, de sanering, het risicobeheer en de veiligheidsmaatregelen. Bij een overdracht van zakelijke rechten via een onteigening heeft de wetgever, rekening houdend met het feit dat die onteigening geen vrijwillig karakter ten aanzien van de onteigende heeft, aan de onteigenende overheid de zorg toevertrouwd om die verplichtingen te vervullen en heeft hij erin voorzien dat, in zoverre de onteigende als houder van zakelijke rechten de houder van de voormelde verplichtingen was, de onteigenende overheid de regresvordering overneemt die de houder van zakelijke rechten tegen de aansprakelijke voor de vervuiling kon instellen.

Die bepaling brengt geen discriminatie teweeg tussen de eigenaars van vervuilde terreinen die worden onteigend en de eigenaars van vervuilde gronden die niet worden onteigend, aangezien die laatsten zich aan de voormelde verplichtingen moeten conformeren indien zij het terrein willen verkopen, noch tussen de eigenaars van vervuilde terreinen en de eigenaars van terreinen die met een ander gebrek zijn behept, indien,

- wanneer de onteigende de vervuiling heeft veroorzaakt, de rechtbank de behandelingskosten van de bodemverontreiniging in mindering kan brengen bij het bepalen van de voorlopige onteigeningsvergoeding; zo niet zou de onteigende zich op onrechtmatige wijze verrijken;

- wanneer de onteigende de vervuiling niet heeft veroorzaakt en niet saneringsplichtig is, de rechtbank de behandelingskosten van de bodemverontreiniging niet in mindering kan brengen bij het bepalen van de voorlopige onteigeningsvergoeding. Mocht zij dat wel doen, zou dat als gevolg hebben dat de onteigende de kosten verbonden aan de behandeling definitief dient te dragen en mogelijkerwijze een te lage onteigeningsvergoeding ontvangt, aangezien hij niet over de regresvordering bedoeld in artikel 24 van de ordonnantie van 5 maart 2009 beschikt.

Eigendomsrecht – Ruimtelijke ordening – Planschadevergoeding ([arrest nr. 140/2016 van 10 november 2016](#) en [arrest nr. 164/2016 van 22 december 2016](#))

Bij zijn arresten nr. 140/2016 en nr. 164/2016, heeft het Hof zich uitgesproken over bepaalde aspecten van de in de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening vervatte regeling betreffende de planschadevergoeding, zijnde de vergoeding voor de waardevermindering van een perceel die verband houdt met een bouw- of verkavelingsverbod dat voortvloeit uit een ruimtelijk uitvoeringsplan.

Door in de artikelen 2.6.1, § 3, 4°, en 2.6.2, § 2, eerste lid, van de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening te bepalen dat de planschadevergoeding 80 pct. van de waardevermindering bedraagt en beperkt wordt tot de eerste vijftig meter vanaf de rooilijn, heeft de decreetgever in beginsel geen maatregel genomen die kennelijk onevenredig is met het door hem beoogde doel of die kan worden beschouwd als een krachtens artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens ongeoorloofde inbreuk op het eigendomsrecht. In de regel, en inzonderheid in woongebieden, wordt met die maatregel geen onevenredige last opgelegd aan de eigenaars van bouwgronden, nu veelal niet dieper dan vijftig meter vanaf de rooilijn kan worden gebouwd. Anders is het evenwel voor de gronden gelegen in andere gebieden dan woongebieden zoals in industriegebieden, gebieden voor ambachtelijke bedrijven, gebieden voor kleine en middelgrote ondernemingen en andere gebieden die bestemd zijn om gebouwen met een grotere bouwdiepte te ontvangen. Een beperking van de planschadevergoeding tot de eerste vijftig meter vanaf de rooilijn is in een zodanig geval niet in redelijkheid verantwoord (arrest nr. 140/2016).

Om voor een vergoeding wegens planschade in aanmerking te komen vereist artikel 2.6.1, § 3, eerste lid, 2°, van de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening onder meer dat de eigenaar in zijn vordering voor de burgerlijke rechter aantoonbaar dat zijn perceel op de dag voorafgaand aan de inwerkingtreding van het definitieve ruimtelijk uitvoeringsplan stedenbouwkundig voor bebouwing in aanmerking kwam. Indien die voorwaarde zo wordt begrepen dat ook rekening dient te worden gehouden met het stedenbouwkundig beleid, zoals dat blijkt uit

de structuurplannen en uit het vergunningenbeleid van het bestuur, wordt op onevenredige wijze afbreuk gedaan aan het eigendomsrecht van de betrokken eigenaars, zoals gewaarborgd door artikel 16 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 1 van het Eerste Aanvullend Protocol bij het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Ruimtelijke structuurplannen hebben immers uit zichzelf geen rechtsgevolgen voor de burger en kunnen geen afbreuk doen aan de bindende en verordenende voorschriften van de bestemmingsplannen, waaraan de burger rechtmatige verwachtingen kan ontleen. Het vergunningenbeleid van het bestuur kan er in beginsel niet toe leiden dat een perceel in geen enkel opzicht of onder geen enkele voorwaarde meer voor bebouwing in aanmerking kan komen, wanneer dat volgens de verordenende bestemmingsvoorschriften wel het geval is. Een wijziging van het stedenbouwkundig beleid dient, in het licht van de rechtszekerheid, in de eerste plaats tot uiting te komen in een wijziging van de bestemmingsvoorschriften (arrest nr. 164/2016).

Sociale, economische en culturele rechten – Bescherming van personen met een handicap – Standstill-verplichting ([arrest nr. 42/2016](#) van 3 maart 2016)

Het decreet van de Vlaamse Gemeenschap van 25 april 2014 dat een persoonsgebonden financiële ondersteuning invoert voor de zorg en de ondersteuning van personen met een handicap, doet geen afbreuk aan de *standstill*-verplichting die in artikel 23 van de Grondwet is vervat. Dat decreet beoogt een omslag te maken van de financiering van voorzieningen voor personen met een handicap naar financiering die rechtstreeks wordt verstrekt aan de personen met een handicap zelf.

Een *standstill*-verplichting staat eraan in de weg dat de bevoegde wetgever het beschermingsniveau dat geboden wordt door de van toepassing zijnde wetgeving in aanzienlijke mate vermindert, zonder dat daarvoor redenen zijn die verband houden met het algemeen belang, maar kan niet zo worden begrepen dat ze elke wetgever, in het raam van zijn bevoegdheden, de verplichting oplegt om niet te raken aan de wettelijk bepaalde modaliteiten van de sociale bijstand.

Te dezen kan worden aanvaard dat de omslag waarin het decreet voorziet slechts stapsgewijs gebeurt en dat het decreet op zich het voorheen bepaalde beschermingsniveau niet in aanzienlijke mate vermindert: dat zou zich in voorkomend geval enkel kunnen voordoen bij de tenuitvoerlegging van de in het decreet beoogde maatregelen, rekening houdend met de overgangsbepalingen waarin het decreet voorziet en met de budgettaire middelen die ter beschikking zullen worden gesteld. Het komt de bevoegde rechtscolleges toe die uitvoeringsmaatregelen te controleren.

Sociale, economische en culturele rechten – Pensioenen – Indexsprong - Standstill-verplichting (arrest nr. 129/2016 en arrest nr. 130/2016 van 13 oktober 2016)

Bij zijn arresten nr. 129/2016 en nr. 130/2016 heeft het Hof de beroepen tegen de artikelen 5 en 6 van de programmawet van 19 december 2014 en tegen de artikelen 2, 3 en 6 van de wet van 23 april 2015 tot verbetering van de werkgelegenheid verworpen.

De artikelen 5 en 6 van de programmawet van 19 december 2014 voorzien in een tijdelijke opschorting van de indexering van de belastingverminderingen toegekend aan de pensioengerechtigden. Die bepalingen doen geen afbreuk aan artikel 23 van de Grondwet. Artikel 23 van de Grondwet impliceert, inzake sociale zekerheid, een *standstill*-verplichting die eraan in de weg staat dat de bevoegde wetgever het beschermingsniveau dat geboden wordt door de van toepassing zijnde wetgeving in aanzienlijke mate vermindert, zonder dat daarvoor redenen zijn die verband houden met het algemeen belang. Hoewel het recht op een pensioen valt onder het recht op sociale zekerheid dat wordt gewaarborgd bij artikel 23, derde lid, 2°, van de Grondwet, geldt datzelfde niet voor de nadere regels voor de belasting van dat pensioen, althans wanneer zij geen afbreuk kunnen doen aan de essentie zelf van het recht op het pensioen. Een tijdelijke opschorting van de indexering van de belastingverminderingen toegekend aan de pensioengerechtigden is niet van dien aard afbreuk te doen aan de essentie zelf van het recht op een pensioen (arrest nr. 129/2016).

De artikelen 2, 3 en 6 van de wet van 23 april 2015 tot verbetering van de werkgelegenheid verwezenlijken een « blokkering » en een « sprong » van de afgevlakte gezondheidsindex, die wordt toegepast bij de berekening van de indexering van de lonen, de wedden, de sociale uitkeringen, de toelagen, de premies en de vergoedingen waarvoor in een koppeling aan een prijsindex is voorzien. Die bepalingen doen geen afbreuk aan de *standstill*-verplichting, verbonden aan het recht op een billijke beloning, het recht op sociale zekerheid en het recht op gezinsbijslagen, zoals gewaarborgd bij artikel 23 van de Grondwet. Uitgaande van met name een studie van de Nationale Bank, achtte de wetgever het als bewezen dat de indexsprong een positieve impact heeft op de werkgelegenheid, omdat hij het concurrentievermogen van de ondernemingen verbetert door de loonkostenhandicap van België tegenover zijn drie buurlanden weg te werken. Aangezien de keuze van de bestreden maatregel niet manifest zonder redelijke verantwoording blijkt, komt het het Hof niet toe zijn beoordeling van de economische situatie en van de middelen die moeten worden aangewend om de door de wetgever nagestreefde doelstellingen te bereiken, in de plaats te stellen van het oordeel van de wetgever. Zonder dat het nodig is te onderzoeken of de bestreden maatregel te dezen een aanzienlijke achteruitgang inhoudt van de bescherming van het recht op een billijke beloning en van het recht op sociale zekerheid, met inbegrip van het recht op gezinsbijslagen, kan de vermindering van de koopkracht van de gerechtigden van wedden, lonen en sociale uitkeringen die zijn onderworpen aan de blokkering en de sprong van de

afgevlakte gezondheidsindex worden verantwoord door de door de wetgever nagestreefde doelstellingen van algemeen belang ([arrest nr. 130/2016](#)).

Sociale, economische en culturele rechten – Vakbondsvrijheid – Recht op collectief onderhandelen – Standstill-verplichting – Loonnorm ([arrest nr. 152/2016 van 1 december 2016](#))

Overeenkomstig de wet van 26 juli 1996 «tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen» staat het in beginsel aan de sociale partners om, bij consensus, de maximale marge voor de loonkostenontwikkeling (de loonnorm) vast te leggen in een interprofessioneel akkoord. Op 30 januari 2015 werd slecht door acht van de tien sociale partners een akkoord bereikt over de loonnorm voor de jaren 2015 en 2016. Nadat het bemiddelingsvoorstel van de Regering evenmin had geleid tot een akkoord, werd, met toepassing van de bepalingen van de wet van 26 juli 1996, een ontwerp van koninklijk besluit opgesteld, waarin het ontwerp van interprofessioneel akkoord waarmee acht van de tien sociale partners akkoord gingen, werd opgenomen. Nadat de Raad van State, afdeling wetgeving, bezwaren had geuit over het ontwerp van koninklijk besluit, onder meer op grond van strijdigheid ervan met de wet van 26 juli 1996, besliste de Regering om de maximale marge voor loonkostenontwikkeling voor de jaren 2015 en 2016 vast te leggen bij wet.

De wet van 28 april 2015 «tot instelling van de maximale marge voor loonkostenontwikkeling voor de jaren 2015 en 2016» legt de maximale marge voor loonkostenontwikkeling voor het jaar 2015 vast op 0 pct. en voor het jaar 2016 op 0,5 pct. van de brutoloonmassa, totale kost voor de werkgever alle lasten inbegrepen. Voor het jaar 2016 mag die marge worden verhoogd met 0,3 pct. van de loonmassa in netto zonder bijkomende kosten voor de werkgever.

Hoewel de wet van 28 april 2015 een inmenging vormt in het recht op collectief onderhandelen, zoals het wordt gewaarborgd door artikel 27 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 11 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met artikel 4 van het IAO-Verdrag nr. 98, is die inmenging gerechtvaardigd, aangezien ze is voorzien bij wet, wettige doeleinden nastreeft en noodzakelijk kan worden geacht in een democratische samenleving. De beperking van het recht op collectief onderhandelen is, gelet op onder meer de omstandigheden die aanleiding hebben gegeven tot de aanneming van de wet van 28 april 2015, bovendien evenredig ten aanzien van de door de wetgever nagestreefde doelstellingen. Om diezelfde redenen is de wet bestaanbaar met de *standstill*-verplichting, vervat in artikel 23, derde lid, 1°, van de Grondwet.

4. LEEMTEN IN DE WETGEVING

Continuïteit van de ondernemingen - Hypothecaire inschrijving - Zelfherstellende intrinsieke lacune ([arrest nr. 23/2016 van 18 februari 2016](#))

De wetgever heeft aan de belastingadministratie de rang van gewone schuldeiser willen verlenen tijdens de periode van opschorting van een procedure van gerechtelijke reorganisatie teneinde de gelijkheid te verzekeren tussen alle schuldeisers op wie de procedure betrekking heeft en teneinde aldus de continuïteit van de onderneming te bevorderen. Door de belastingadministratie tijdens die periode niet te verbieden een hypothecaire inschrijving te nemen die tot gevolg heeft dat haar vanaf die inschrijving een rang van bevoorrechte schuldeiser wordt verleend, doet artikel 31 van de wet van 31 januari 2009 betreffende de continuïteit van de ondernemingen op discriminerende wijze afbreuk aan de rechten van de andere schuldeisers wier situatie rechtstreeks zal worden geraakt door het bestaan van een dergelijk voorrecht, aangezien de wet hun verbiedt een bewarend beslag op onroerend goed tijdens de opschorting te laten overschrijven.

5. ADMINISTRATIEF CONTENTIEUX

Vlaamse bestuursrechtscolleges – Raad voor Vergunningsbetwistingen – Milieuhandhavingscollege – Rechtspleging - Bestuurlijke lus – Recht op een eerlijk proces ([arrest nr. 153/2016 van 1 december 2016](#))

Met het decreet van 3 juli 2015 « tot wijziging van artikel 4.8.19 van de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening en het decreet van 4 april 2014 betreffende de organisatie en de rechtspleging van sommige Vlaamse bestuursrechtscolleges » beoogde de Vlaamse decreetgever om, met betrekking tot de in de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening en in het decreet van 4 april 2014 vervatte bepalingen betreffende de rechtspleging bij de Raad voor Vergunningsbetwistingen en bij het Milieuhandhavingscollege, tegemoet te komen aan de grondwettigheidsbezwaren die het Hof had geuit bij zijn arrest nr. 74/2014 van 8 mei 2014. Na de bekendmaking van het decreet van 3 juli 2015 heeft het Hof gelijksoortige grondwettigheidsbezwaren geuit bij zijn arrest nr. 152/2015 van 29 oktober 2015.

Artikel 5 van het decreet van 3 juli 2015, dat artikel 34 van het decreet van 4 april 2014 vervangt, heeft betrekking op de zogenaamde « bestuurlijke lus », zijnde de procedure waarbij het bestuursrechtcollege onder bepaalde voorwaarden de bevoegdheid heeft om, wanneer het vaststelt dat de bestreden beslissing om reden van een onwettigheid moet worden vernietigd, de verwerende partij de mogelijkheid te bieden om met een herstelbeslissing de onwettigheid in de bestreden beslissing te herstellen of te laten herstellen. De tegen die bepaling aangevoerde middelen, afgeleid uit de schending van de artikelen 10, 11, 13 en 23 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met andere

grondwetsbepalingen, algemene rechtsbeginselen en internationaalrechtelijke bepalingen, en betrekking hebbend op de onafhankelijkheid en de onpartijdigheid van de rechter, de openbaarheid van de rechterlijke uitspraken, de redelijke termijn inzake rechterlijke uitspraken, de gelijke behandeling van alle belanghebbende partijen, de *standstill*-verplichting inzake het recht op bescherming van een gezond leefmilieu, de formele motivering van bestuurshandelingen, en het vermoeden van onschuld, worden door het Hof verworpen.

6. STRAFRECHT

Verkeer – Onderbroken verval van het recht tot sturen ([arrest nr. 88/2016](#) van 2 juni 2016)

Artikel 38, § 2*bis*, van de wet betreffende de politie over het wegverkeer is niet discriminerend doordat het voorziet in de mogelijkheid voor de rechter om het verval van het recht tot sturen enkel tot de weekends en feestdagen te beperken, zodat enkel de bestuurders die werken op weekdays het voordeel kunnen genieten om de uitvoering van het verval van het recht tot sturen te laten plaatshebben op niet-werkdagen. Aangezien die bepaling immers specifiek bedoeld is om verkeersongevallen tijdens weekends en op feestdagen tegen te gaan en zo de algemene verkeersveiligheid te bevorderen, bevinden de beklaagden die op weekdays zijn tewerkgesteld en de beklaagden die tijdens het weekend zijn tewerkgesteld, zich niet in wezenlijk verschillende situaties, zodat hun gelijke behandeling niet zonder redelijke verantwoording is.

Verkeer – Verval van het recht tot het besturen van een motorvoertuig – Herstel in het recht tot sturen – Beveiligingsmaatregel – Verbod van terugwerkende kracht van strengere strafsancities ([arrest nr. 168/2016](#) van 22 december 2016)

Krachtens het bij artikel 9 van de wet van 9 maart 2014 in de wet betreffende de politie over het wegverkeer, gecoördineerd op 16 maart 1968, ingevoegde artikel 38, § 6, is de rechter in beginsel ertoe verplicht om, bij een veroordeling van een recidiverende beklaagde tot een straf van verval van het recht tot het besturen van een motorvoertuig, het herstel in het recht tot sturen afhankelijk te maken van het slagen voor een theoretisch en een praktisch examen alsook voor een geneeskundig en een psychologisch onderzoek. De verplichting om te slagen voor de voormelde examens en onderzoeken is geen strafrechtelijke sanctie, maar een preventieve beveiligingsmaatregel, die beoogt de maatschappij te beschermen tegen onverantwoord verkeersgedrag. De omstandigheid dat de rechter na de inwerkingtreding van de wet van 9 maart 2014 bij de beoordeling van overtredingen die vóór de inwerkingtreding van die wet werden begaan, verplicht is om het herstel in het recht tot sturen afhankelijk te maken van de voormelde examens en onderzoeken, leidt aldus niet tot een discriminerende schending van het verbod om strengere straffen toe te passen dan die welke van toepassing waren op het ogenblik van het plegen van het misdrijf.

Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen – Lasthebber ad hoc – Tenlasteneming van de kosten en erelonen van de lasthebber ad hoc – Recht op kosteloze bijstand van een advocaat ([arrest nr. 143/2016 van 17 november 2017](#))

Krachtens artikel 2bis van de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering wijst de rechtbank die bevoegd is om kennis te nemen van de strafvordering tegen een rechtspersoon, ingeval de strafvordering tegen de rechtspersoon en tegen degene die bevoegd is om de rechtspersoon te vertegenwoordigen, wordt ingesteld wegens dezelfde of samenhangende feiten, ambtshalve of op verzoekschrift, een lasthebber *ad hoc* aan om de rechtspersoon te vertegenwoordigen. De ontstentenis van een mechanisme dat een tenlasteneming mogelijk maakt van de kosten en erelonen van de lasthebber *ad hoc*, in geval van insolventie van de rechtspersoon die hij vertegenwoordigt, is niet bestaanbaar met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met het recht om zich in rechte te verdedigen tegen een strafvervolgung, dat is gewaarborgd bij artikel 6.3, c), van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Die discriminatie vindt niet haar oorsprong in artikel 2bis van de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, maar vloeit voort uit een lacune in de wetgeving. Het komt de wetgever toe te voorzien in zulk een mechanisme van tenlasteneming.

Een strafrechtelijk vervolgd rechtspersoon die niet over voldoende middelen beschikt om een raadsman te bekostigen, voldoet bovendien aan de bij artikel 6.3, c), van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens opgelegde voorwaarden om kosteloos de bijstand van een advocaat te kunnen genieten. In zoverre de artikelen 508/1 en 508/13 van het Gerechtelijk Wetboek de strafrechtelijk vervolgd rechtspersoon die over onvoldoende inkomsten beschikt, uitsluiten van juridische tweedelijnsbijstand, die gedeeltelijk of volledig kosteloos kan zijn voor wie over onvoldoende inkomsten beschikt, zijn die artikelen niet bestaanbaar met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 6.3, c), van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.

7. STRAFRECHTSPLEGING

Voorlopige hechtenis – Mogelijkheid voor de raadkamer en voor de kamer van inbeschuldigingstelling om in de gevangenis zitting te hebben ([arrest nr. 3/2016 van 14 januari 2016](#))

De artikelen 76 en 101 van het Gerechtelijk Wetboek die het de raadkamer en de kamer van inbeschuldigingstelling mogelijk maken om bij zittingen over de handhaving van de voorlopige hechtenis zitting te hebben in de gevangenis, doen niet op discriminerende wijze afbreuk aan de in de Grondwet en de internationale verdragen bedoelde jurisdictionele waarborgen, op voorwaarde dat de verschijning niet in de gevangenis zelf plaatsvindt, maar wel in de lokalen waar de administratie is gevestigd en op voorwaarde dat de rechter zich bij de beslissing om al dan niet in de gevangenis zitting te hebben, baseert op de

veiligheidsrisico's die het transport van de voorlopig gehechte met zich meebrengt. De bestreden bepaling moet in die zin worden geïnterpreteerd (B.7 tot B.11.6).

De voormelde rechtscolleges hebben niet de mogelijkheid om in de gevangenis zitting te hebben wanneer de verdachte recht heeft op een openbare behandeling van zijn zaak op grond van artikel 24 van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis (B.13 tot B.16).

De voormelde artikelen 76 en 101 van het Gerechtelijk Wetboek laten de onderzoeksgerechten geen onbegrensde vrijheid in het bepalen van de plaats waar de zitting plaatsvindt en doen dus geen afbreuk aan de normen die het wettigheidsbeginsel in strafzaken waarborgen. De terugwerkende kracht ervan is evenwel niet verantwoord, aangezien de stand van het recht vóór het aannemen van de bestreden bepalingen niet toelaat te oordelen dat die terugwerkende kracht een doelstelling van algemeen belang nastreeft (B.17 tot B.25).

Ten slotte doet de verplichting (waarop uitzonderingen bestaan) voor de strafuitvoeringskamer om in de gevangenis zitting te hebben niet op discriminerende wijze afbreuk aan de normen die het recht op toegang tot een rechter, diens onpartijdigheid en het vermoeden van onschuld waarborgen indien de bepalingen die in die verplichting voorzien, in die zin worden geïnterpreteerd dat de verschijning niet in de gevangenis zelf plaatsvindt, maar wel in de lokalen waar de administratie is gevestigd (B.26 tot B.32).

Strafrechtspleging - Rechtsplegingsvergoeding – Hoger beroep ingesteld door de burgerlijke partij tegen een vrijsprekend vonnis ([arrest nr. 113/2016 van 22 september 2016](#))

Wegens de opdracht die aan het openbaar ministerie is toegewezen, vermocht de wetgever redelijkerwijs ervan uit te gaan dat een regeling volgens welke een rechtsplegingsvergoeding automatisch verschuldigd zou zijn telkens als zijn vordering zonder gevolg blijft, niet tot het openbaar ministerie diende te worden uitgebreid. Het is eveneens verantwoord dat de in het ongelijk gestelde burgerlijke partij niet wordt veroordeeld tot het betalen van een rechtsplegingsvergoeding aan de vrijgesproken beklaagde en aan de burgerrechtelijk aansprakelijke wanneer zij zich ertoe heeft beperkt haar vordering te doen aansluiten bij een door het openbaar ministerie ingestelde strafvordering. Immers, de wetgever vermocht redelijkerwijs ervan uit te gaan dat, in die hypothesen, zelfs wanneer de burgerlijke partij in haar aanspraken in het ongelijk wordt gesteld, zij niet verantwoordelijk moest worden geacht voor de vervolgingen tegen de beklaagde.

Wanneer de burgerlijke partij echter hoger beroep instelt tegen een vrijsprekend vonnis zonder dat het openbaar ministerie dat doet, sluit haar vordering in hoger beroep niet meer aan bij een vordering die door het openbaar ministerie op gang is gebracht wegens het algemeen belang, maar strekt zij uitsluitend tot de verdediging van een privébelang. Zij ligt dus aan de oorsprong van de kosten en

erelonen van een advocaat die zijn gemaakt voor de procedure in hoger beroep. In zoverre het de strafrechter niet toestaat aan de vrijgesproken beklagde en aan de burgerrechtelijk aansprakelijke een rechtsplegingsvergoeding in hoger beroep toe te kennen ten laste van de in het ongelijk gestelde burgerlijke partij die, bij ontstentenis van enig beroep van het openbaar ministerie, hoger beroep heeft ingesteld tegen een vrijsprekend vonnis dat is gewezen op een door het openbaar ministerie ingestelde vordering, schendt artikel 162bis, tweede lid, van het Wetboek van strafvordering de artikelen 10 en 11 van de Grondwet. Aangezien die vaststelling van de lacune is uitgedrukt in voldoende nauwkeurige en volledige bewoordingen die toelaten de in het geding zijnde bepaling toe te passen met inachtneming van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, staat het aan de verwijzende rechter een einde te maken aan de schending van die normen.

Minnelijke schikking in strafzaken ([arrest nr. 83/2016](#) van 2 juni 2016)

Door in strafzaken de minnelijke schikking (artikel 216bis van het Wetboek van strafvordering) in te voeren, wou de wetgever een oplossing vinden voor het probleem van de achterstand in gerechtszaken en vermijden dat strafbare feiten zonder gevolg blijven door seponering of verjaring wegens de overbelasting van de parketten en de strafgerechten. De wetten van 14 april 2011 en van 11 juli 2011 hebben de bevoegdheid van het openbaar ministerie om een minnelijke schikking voor te stellen uitgebreid tot de fase van het gerechtelijk onderzoek en van de procedure ten gronde, met andere woorden wanneer de zaak reeds bij de rechtbank aanhangig is gemaakt of wanneer van de onderzoeksrechter het instellen van een onderzoek is gevorderd.

Aan het Hof werd gevraagd of het voormelde artikel 216bis bestaanbaar is met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met het recht op een eerlijk proces, in zoverre het aan het openbaar ministerie een discretionaire bevoegdheid verleent om een minnelijke schikking te treffen, nadat de strafvordering is ingesteld, zonder daarover enige motivering te moeten geven en zonder dat op die beslissing en op de eventueel tot stand gekomen minnelijke schikking een voldoende, daadwerkelijke en concrete rechterlijke controle mogelijk is.

Hoewel het openbaar ministerie onafhankelijk is in de individuele opsporing en vervolging, zijn de richtlijnen inzake het strafrechtelijk beleid bindend te zijnen aanzien en bepalen zij op algemene en abstracte wijze het beleid dat de leden ervan bij de opsporing en vervolging van misdrijven dienen te volgen; zij dragen op die manier bij tot de rechtszekerheid van de rechtsonderhorigen.

De wetgever kan het openbaar ministerie weliswaar de bevoegdheid verlenen om - binnen de perken die hijzelf in artikel 216bis van het Wetboek van strafvordering heeft aangegeven - te bepalen in welke individuele gevallen het een minnelijke schikking kan voorstellen of aanvaarden.

Ongeacht het resultaat van het gerechtelijk onderzoek waartoe de onderzoeksrechter (die de strafvordering niet zelf op gang kan brengen, die in de strafvordering niet optreedt als partij maar die een volledige onafhankelijkheid in de vervulling van zijn opdracht geniet) is overgegaan, beslist een onderzoeksgerecht, *in casu* de raadkamer, tegen wier beschikking beroep kan worden ingesteld, evenwel over het gevolg dat moet worden gegeven aan de strafvordering, zodra die op gang is gebracht. Aangezien aldus geen einde aan de strafvordering kan worden gemaakt zonder een beslissing van het onderzoeksgerecht, kan niet worden aanvaard dat, indien de procureur des Konings het recht uitoefent (waarin de wetgever op legitieme wijze kan voorzien) om een minnelijke schikking voor te stellen wanneer de onderzoeksrechter reeds met een gerechtelijk onderzoek is gelast, de strafvordering tegen de dader die de aldus zonder het optreden van het onderzoeksgerecht voorgestelde minnelijke schikking heeft aanvaard en nageleefd, kan vervallen.

De mogelijkheid om via een minnelijke schikking een einde aan de strafvordering te maken wanneer de feiten aan de strafrechter zijn voorgelegd, kan enkel worden aanvaard indien de inverdenkinggestelde uit vrije wil en met voldoende kennis van zaken over de inhoud en de gevolgen van een akkoord met het parket handelt, en indien de bevoegde rechter een volwaardig toezicht kan uitoefenen, zowel wat de proportionaliteit van de voorgenomen minnelijke schikking betreft als wat de wettigheid ervan betreft, inzonderheid de inachtneming van de wettelijke voorwaarden van de minnelijke schikking. Zulks is echter niet het geval.

Het voormelde artikel 216*bis*, § 2, is dus niet grondwettig in zoverre het het openbaar ministerie machtigt om via een minnelijke schikking in strafzaken een einde te maken aan de strafvordering nadat de strafvordering is ingesteld, zonder dat een daadwerkelijke rechterlijke controle bestaat (B.5 tot B.14).

Het voormelde artikel 216*bis* doet evenwel geen afbreuk aan het wettigheidsbeginsel in strafzaken, waaruit de vereiste van voorspelbaarheid van de strafrechtspleging voortvloeit, in zoverre het bepaalt dat het openbaar ministerie binnen het kader van zijn beleid inzake de opsporing en de vervolging over de discretionaire bevoegdheid beschikt om al dan niet een voorstel tot minnelijke schikking te doen of om al dan niet op een voorstel daartoe van de inverdenkinggestelde in te gaan, zonder dat die het recht heeft ze af te dwingen (B.15 tot B.17.3).

Dezelfde bepaling doet geen afbreuk aan het recht op toegang tot de rechter doordat zij niet erin voorziet dat het openbaar ministerie, wanneer het weigert in te gaan op een voorstel tot minnelijke schikking vanwege de inverdenkinggestelde, verantwoording dient af te leggen voor die weigering en die weigering aan het oordeel van een rechter dient voor te leggen (B.18 tot B.22).

Ten slotte worden de gevolgen van de afgekeurde bepaling gehandhaafd tot de dag van de bekendmaking van het arrest in het *Belgisch Staatsblad* (B.23 en B.24).

Voorrecht van rechtsmacht – Magistraten – Ministers ([arrest nr. 131/2016 van 20 oktober 2016](#))

Het feit dat is voorzien in verschillende procedureregels in het kader van het stelsel van het « voorrecht van rechtsmacht » voor de magistraten en de ministers, houdt op zich geen discriminatie in. Van discriminatie zou slechts sprake zijn indien het verschil in behandeling dat voortvloeit uit de toepassing van die procedureregels een onevenredige beperking van de rechten van de daarbij betrokken personen met zich zou meebrengen. Gelet op de logica van het stelsel van het « voorrecht van rechtsmacht » dat geldt voor magistraten (artikelen 479 tot 503*bis* van het Wetboek van strafvordering), waarbij niet is voorzien in een mogelijkheid van beroep tegen de door het hof van beroep gewezen beslissing, is het niet zonder redelijke verantwoording dat de wetgever evenmin heeft voorzien in een mogelijkheid van beroep tegen de beslissingen genomen door de als onderzoeksrechter aangewezen magistraat op de aan hem gerichte verzoeken. De wetgever vermocht ervan uit te gaan dat, wat de magistraten van de hoven van beroep betreft, voldoende waarborgen worden geboden door het feit dat het ambt van onderzoeksrechter wordt uitgeoefend door een magistraat die daartoe is aangewezen door de eerste voorzitter van het hof van beroep van een ander rechtsgebied dan het hunne, door het feit dat zij worden berecht door de hoogste feitenrechter die behoort tot een ander rechtsgebied dan het hunne, en door het optreden van het Hof van Cassatie dat, zoals een onderzoeksgerecht in de gemeenrechtelijke strafprocedure, moet beslissen over het gevolg dat aan de procedure moet worden gegeven.

Wanneer de artikelen 479 tot 482*bis* van het Wetboek van strafvordering worden geïnterpreteerd in die zin dat de zaak, na het beëindigen van het door het Hof van Cassatie gevorderde onderzoek, niet aan dat Hof moet worden teruggezonden maar de procureur-generaal bij het hof van beroep alsdan bevoegd is om te beslissen of de zaak al dan niet naar het vonnisgerecht moet worden verwezen, doen zij evenwel op onevenredige wijze afbreuk aan de rechten van de betrokken magistraten bij de hoven van beroep en hun mededaders en medeplichtigen. De voormelde artikelen van het Wetboek van strafvordering kunnen echter ook worden geïnterpreteerd in die zin dat de zaak, na het beëindigen van het door het Hof van Cassatie gevorderde onderzoek, aan dat Hof moet worden teruggezonden dat in het kader van een tegensprekelijke procedure zal overgaan tot de regeling van de rechtspleging en daarbij de toereikendheid van de bezwaren en de regelmatigheid van de rechtspleging zal beoordelen. In die interpretatie zijn de artikelen 479 tot 482*bis* van het Wetboek van strafvordering bestaanbaar met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

8. FISCAAL RECHT

Vennootschapsbelasting – Rechtspersonenbelasting – Intercommunales en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en projectverenigingen – Beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie ([arrest nr. 151/2016](#) van 1 december 2016)

De artikelen 17 tot 27 van de programmawet van 19 december 2014, waarmee de automatische niet-onderwerping van de intercommunales en van de intergemeentelijke samenwerkingsverbanden en projectverenigingen aan de vennootschapsbelasting wordt afgeschaft, zijn bestaanbaar met het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie, in zoverre zij met zich meebrengen dat die intercommunale structuren aan de vennootschapsbelasting kunnen worden onderworpen, terwijl de gemeenten en sommige andere - in artikel 180, 2° tot 13°, van het WIB 1992 vermelde - publiekrechtelijke rechtspersonen, zoals de maatschappijen voor openbaar vervoer, de waterzuiveringsmaatschappijen en de autonome havens, aan de rechtspersonenbelasting onderworpen blijven.

De afschaffing van de vrijstelling van de vennootschapsbelasting die alle intercommunale structuren genoten, heeft immers niet tot gevolg hen automatisch aan die belasting te onderwerpen. Een intercommunale structuur die aantoont dat zij geen onderneming exploiteert of zich niet met verrichtingen van winstgevende aard bezighoudt of die zich bevindt in één van de specifieke situaties bepaald bij de artikelen 181 en 182 van het WIB 1992, is niet aan de vennootschapsbelasting onderworpen, maar wel aan de rechtspersonenbelasting. Rekening houdend met de verschillen die er bestaan tussen de gemeenten en de intercommunale structuren en gelet op de door de wetgever nagestreefde doelstelling betreffende het verwezenlijken van een eerlijke concurrentie tussen de privésector en de overheidssector, is het verschil in behandeling tussen de gemeenten en de intercommunale structuren niet zonder redelijke verantwoording. Het verschil in behandeling tussen de bijzondere openbare economische operatoren beoogd bij het 2° tot het 13° van artikel 180 van het WIB 1992 en de gemeenten is evenmin zonder redelijke verantwoording, gelet op het feit dat die openbare economische operatoren een activiteit uitoefenen die niet in concurrentie treedt met de privéondernemingen of die onder een bijzonder openbaar belang valt.

9. ARBEIDSRECHT

Arbeidsovereenkomsten – Eenheidsstatuut – Opzeggingstermijn en ontslagcompensatievergoeding – Werknemers die een arbeidsovereenkomst met de overheid hebben gesloten ([arrest nr. 101/2016](#) van 30 juni 2016)

De wet van 26 december 2013 betreffende het eenheidsstatuut, die ertoe strekt het statuut van arbeider en dat van bediende met betrekking tot de opzeggingstermijnen en de carenzdagen te harmoniseren, is, wat betreft de werknemers die een arbeidsovereenkomst met de overheid hebben gesloten, pas van toepassing vanaf de inwerkingtreding van maatregelen die erin worden

omschreven en die het voorwerp van sociaal overleg moeten uitmaken (artikel 38, 2°). In tegenstelling tot de werknemers in de privésector, voor wie de nieuwe regeling op 1 april 2014 in werking is getreden, blijven de werknemers in de publieke sector, bij gebrek aan dergelijke maatregelen, dus onderworpen aan de regeling van artikel 63 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, dat bij het arrest nr. 187/2014 van 18 december 2014 discriminerend is bevonden ten aanzien van de arbeiders maar waarvan de gevolgen tot 1 april 2014 werden gehandhaafd. Het voormelde artikel 63, in samenhang gelezen met het voormelde artikel 38, 2°, is dus discriminerend ten aanzien van de arbeiders in de publieke sector, wanneer het ontslag plaatsvindt na 31 maart 2014.

De gevolgen van die bepalingen moeten niet worden gehandhaafd na die datum, aangezien de ongrondwettigheid van artikel 63 reeds in het voormelde arrest nr. 187/2014 is vastgesteld en aangezien het aan de wetgever staat ze onverwijld weg te werken. In afwachting komt het aan de rechtscolleges toe een einde te maken aan die discriminatie door het algemene verbintenisrecht toe te passen en door zich, in voorkomend geval, te laten leiden door de regeling waarin voor de privésector is voorzien.

10. HANDELS-, ECONOMISCH EN FINANCIËEL RECHT

Consumentenrecht – Rechtsvordering tot collectief herstel ([arrest nr. 41/2016 van 17 maart 2016](#))

Het Wetboek van economisch recht is gewijzigd bij de wet van 28 maart 2014 om de rechtsvordering tot collectief herstel te regelen. Door het toepassingsgebied van die procedure in eerste instantie tot de consumentengeschillen te beperken, heeft de wetgever niet op discriminerende wijze afbreuk gedaan aan de rechten van de rechtzoekenden, aangezien die geschillen een zeer aanzienlijk deel van het aantal gevallen van collectieve schade vertegenwoordigen. Het vernieuwende karakter en de complexiteit van die procedure, alsook de exclusieve bevoegdheid van de Brusselse rechtscolleges om kennis te nemen van de desbetreffende geschillen, verklaren de beoogde evaluatieprocedure en verantwoordt bovendien de geleidelijke benadering waarvoor de wetgever opteerde (B.16.1 tot B.23).

Ook al kan de parlementaire voorbereiding van de wet niet worden gevolgd wanneer wordt beweerd, op basis van elementen uit buitenlandse rechtssystemen, dat groepsvertegenwoordiging niet aan de advocaten is toevertrouwd omdat het meer bepaald erop aankomt buitengewone schadeclaims tegen te gaan of te vermijden dat schadeclaims « te pas en te onpas » worden ingediend, waardoor enkel de eigen belangen van de advocaten de overhand zouden krijgen, toch zijn de bestreden bepalingen niet discriminerend in zoverre zij de bevoegdheid om in rechte te treden als groepsvertegenwoordiger beperken tot de erkende verenigingen en de overheidsinstantie die erin worden beoogd: zij verhinderen die verenigingen

niet om een beroep te doen op het optreden van een advocaat en de erkenning van de verenigingen die erin worden beoogd, is een beslissing die het voorwerp van een jurisdictionele controle kan uitmaken. De nieuwe rechtsvordering komt bovendien boven op de procedures waarin het consumentenrecht reeds voorziet en vervangt ze niet (B.24 tot B.30.7).

Daarentegen, door niet erin te voorzien dat vertegenwoordigende instanties uit andere lidstaten van de Europese Unie en de Europese Economische Ruimte die beantwoorden aan de in het Unierecht bedoelde vereisten, kunnen optreden als groepsvertegenwoordiger, schendt de bestreden bepaling de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, in samenhang gelezen met artikel 16 van de Dienstenrichtlijn van de Europese Unie. Het staat aan de bevoegde rechter om die lacune weg te werken (B.31 tot B.37).

Ten slotte zijn de bestreden bepalingen niet discriminerend in zoverre het toepassingsgebied ervan wordt beperkt tot de hypothese waarin « de gemeenschappelijke oorzaak van de collectieve schade heeft plaatsgevonden na de inwerkingtreding [ervan] », zijnde 1 september 2014, waarbij de wetgever vermocht te oordelen, enerzijds, dat het verstrijken van enige tijd, mogelijk verschillende jaren, tussen het zich voordoen van de gemeenschappelijke oorzaak van een collectieve schade en het instellen van een rechtsvordering tot collectief herstel, het vaststellen van de bestanddelen van de aansprakelijkheid, zoals die door de bestreden wordt georganiseerd, kan bemoeilijken en, anderzijds, dat de exclusieve bevoegdheid van de Brusselse rechtscolleges ter zake tot een achterstand kan leiden die niet verenigbaar is met een bekommernis van consumentenbescherming. Er bestaan bovendien andere juridische procedures die de rechten van die consument kunnen beschermen (B.7 tot B.15).

Continuïteit van de ondernemingen – Schuldvorderingen in de opschorting – Bedrijfsvoorheffing – Bescherming van het loon ([arrest nr. 50/2016 van 24 maart 2016](#))

Een schuldvordering inzake loon die is ontstaan vóór het vonnis dat de procedure van gerechtelijke reorganisatie opent, en waarover de werknemer beschikt, is, bij ontstentenis van een bijzonder voorrecht, een gewone schuldvordering in de opschorting. De bescherming die bij de wet op de continuïteit van de ondernemingen aan die schuldvorderingen wordt toegekend, heeft niet alleen betrekking op het nettoloon van de werknemer maar ook op de schuldvordering inzake bedrijfsvoorheffing. Die vormt een inhouding die is ontstaan uit de arbeidsprestatie van de werknemer, waarop de werknemer krachtens zijn arbeidsovereenkomst recht heeft, en die deel uitmaakt van het loon dat de werkgever heeft toegezegd, dat in dat opzicht door de wet van 12 april 1965 wordt beschermd. Die fiscale schuldvordering voor rekening van de werknemers, die dateert van vóór de opening van de procedure, verschilt in essentie van de fiscale schuldvorderingen van de onderneming, die in voorkomend geval zouden kunnen worden verminderd overeenkomstig de bepalingen van de wet op de continuïteit van de ondernemingen.

11. GERECHTELIJK RECHT³

Rechtsplegingsvergoeding - Overheid ([arrest nr. 34/2016](#) van 3 maart 2016)

Artikel 1022, achtste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, aangevuld bij artikel 17 van de wet van 25 april 2014, bepaalt dat geen enkele rechtsplegingsvergoeding ten laste van de Staat verschuldigd is « wanneer een publiekrechtelijke rechtspersoon in het algemeen belang als partij optreedt in een geding ». In de lijn van de arresten nrs. 48/2015, 68/2015, 69/2015, 70/2015, 166/2015 en 170/2015 (zie het jaarverslag 2015, hoofdstuk II, rubriek A.14) wordt die bepaling, alsook die welke haar in werking stelt, discriminerend geacht omdat het naast elkaar bestaan van artikel 30/1 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State, dat het principe instelt van de verhaalbaarheid voor de Raad van State (inclusief ten aanzien van de overheid die tegenpartij is voor dat rechtscollege en die in het ongelijk wordt gesteld) en van de bestreden bepaling wanneer zij in werking zal treden, verschillen in behandeling zal doen ontstaan die moeilijk te verantwoorden lijken. Beide wetgevingen laten immers op onsamenhangende wijze toe dat een administratieve overheid meer of minder wordt blootgesteld aan het financiële risico van het proces naargelang haar tegenpartij, wanneer die over een dergelijke keuze beschikt, beslist om op te treden voor de burgerlijke rechter dan wel voor de Raad van State. Bovendien houdt het in de bestreden bepaling gebruikte criterium van het algemeen belang een risico van rechtsonzekerheid in (B.5 tot B.9.2).

Rechtsplegingsvergoeding – Overheid – Administratie van douane en accijnzen ([arrest nr. 127/2016](#) van 6 oktober 2016)

Artikel 162bis van het Wetboek van strafvordering en de artikelen 280 en 283 van de algemene wet inzake douane en accijnzen, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 18 juli 1977 (hierna : AWDA), brengen met zich mee dat de persoon bij wie de Administratie van douane en accijnzen, op grond van artikel 280 van de AWDA, belastingen invordert voor de burgerlijke rechter, een rechtsplegingsvergoeding kan verkrijgen indien hij in het gelijk wordt gesteld, terwijl de persoon bij wie dezelfde belastingen, op grond van artikel 283 van de AWDA, worden ingevorderd voor de strafrechter geen rechtsplegingsvergoeding kan verkrijgen indien de strafrechter de fiscale vordering afwijst die de administratie heeft ingesteld. Dat verschil in behandeling is niet discriminerend. De Administratie van douane en accijnzen heeft ruime bevoegdheden op het vlak van de uitoefening van de strafvordering en vervult op dat vlak in aanzienlijke mate de functie van het openbaar ministerie. Rekening houdend met de arresten nrs. 68/2015, 69/2015 en 70/2015 van 21 mei 2015, waarbij de uitsluiting van de verplichting voor de in het ongelijk gestelde partij om een rechtsplegingsvergoeding te betalen in de betrekkingen tussen de beklaagde en het openbaar ministerie en voor de

³ Zie ook het arrest nr. 3/2016 van 14 januari 2016 hierboven, onder de rubriek « STRAFRECHTSPLEGING ».

vordering van het arbeidsauditoraat voor de arbeidsrechtbank op grond van artikel 138*bis*, § 2, van het Gerechtelijk Wetboek, grondwettig werd geacht, is het niet zonder redelijke verantwoording dat de wetgever elke verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van advocaten heeft uitgesloten in de betrekkingen tussen de beklaagde en de Administratie van douane en accijnzen, wanneer die administratie in aanzienlijke mate de functie van het openbaar ministerie vervult.

12. BURGERLIJK RECHT

Afstamming – Vaststelling en betwisting van het vaderschap – Termijn ([arrest nr. 77/2016 van 25 mei 2016](#) en [arrest nr. 161/2016 van 14 december 2016](#))

Artikel 330, § 1, vierde lid, van het Burgerlijk Wetboek schendt de artikelen 10, 11 en 22 van de Grondwet, in samenhang gelezen met de artikelen 8 en 14 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, in zoverre daarin aan het kind ouder dan 22 jaar een termijn wordt opgelegd van één jaar vanaf de ontdekking van het feit dat de persoon die het heeft erkend niet zijn vader is om een vordering tot betwisting van de vaderlijke erkenning in te stellen. Het Hof verwijst naar zijn [arresten nrs. 139/2013](#) van 17 oktober 2013, [165/2013](#) van 5 december 2013 en [139/2014](#) van 25 september 2014 (termijn van één jaar die is opgelegd wanneer de vordering tot betwisting van een vaderlijke erkenning wordt ingesteld door de persoon die de afstamming opeist of door de persoon die het kind heeft erkend) en naar zijn arresten [nrs. 96/2011](#) van 31 mei 2011 en [18/2016](#) van 3 februari 2016 (termijn van één jaar waarover het kind beschikt om een vordering tot betwisting van vaderschap in te stellen, bepaald bij artikel 318, § 2, van het Burgerlijk Wetboek).

Afstamming – Betwisting van vaderschap – Bezit van staat – Verjaring ([arrest nr. 18/2016 van 3 februari 2016](#) en [informatieve nota bij het arrest nr. 18/2016](#))

Een persoon kan het vaderschap van de echtgenoot van zijn moeder betwisten wanneer die persoon het bezit van staat heeft ten opzichte van die man en zelfs wanneer hij het bezit van staat heeft laten voortbestaan na te hebben vernomen dat die man niet zijn biologische vader is (B.7.1 tot B.8).

Wanneer die persoon ouder is dan 22 jaar, kan die dat vaderschap betwisten zelfs nadat meer dan een jaar is verstreken sedert hij heeft ontdekt dat de echtgenoot van zijn moeder niet zijn vader is. Anders zou het kind ook geen vordering tot onderzoek van vaderschap tegen de beweerde vader kunnen instellen, terwijl het recht van eenieder op vaststelling van zijn afstamming in beginsel de overhand dient te krijgen op het belang van de rust der families en de rechtszekerheid van de familiale banden (B.9 tot B.18).

Afstamming – Betwisting van vaderschap – Termijn ([arrest nr. 84/2016](#) van 2 juni 2016)

Artikel 323 van het Burgerlijk Wetboek, zoals het van kracht was vóór de opheffing ervan bij artikel 24 van de wet van 1 juli 2006, schendt het recht op de eerbiediging van het privé- en gezinsleven in zoverre het eraan in de weg staat dat een kind van wie de afstamming van vaderszijde krachtens de wet wordt vermoed omdat het tijdens het huwelijk van zijn moeder is geboren, wanneer het vaderschap niet bevestigd wordt door het bezit van staat, aan de rechter vraagt om zijn afstamming vast te stellen ten aanzien van een andere man dan de echtgenoot van zijn moeder die als zijn biologische vader wordt voorgesteld, indien de geboorte niet voldoet aan een van de voorwaarden inzake termijn bepaald bij artikel 320 van het Burgerlijk Wetboek. Immers, hoewel de rust der families en de rechtszekerheid van de familiale banden legitieme doelstellingen zijn waarvan de wetgever bij het aannemen van de in het geding zijnde maatregel kon uitgaan om een onbeperkte mogelijkheid tot onderzoek naar het vaderschap te verhinderen, heeft het absolute karakter van de voorwaarde zich te bevinden in een van de in artikel 320 van het Burgerlijk Wetboek bedoelde gevallen tot gevolg dat de wetgever buiten die gevallen het wettelijke vermoeden van vaderschap heeft laten prevaleren op de biologische werkelijkheid, zonder aan de rechter de bevoegdheid te laten om rekening te houden met de vaststaande feiten en de belangen van alle betrokken partijen.

Afstamming – Betwisting van vaderschap – Termijn ([arrest nr. 87/2016](#) van 2 juni 2016)

Artikel 318, § 2, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek doet niet op discriminerende wijze afbreuk aan het recht op de eerbiediging van het privé- en gezinsleven, noch aan de rechten van het kind, in zoverre de man die het vaderschap van het kind opeist de vordering tot betwisting van vaderschap moet instellen binnen het jaar na de ontdekking van het feit dat hij de vader is van het kind.

De lering van het arrest nr. 145/2014 van 9 oktober 2014 wordt bevestigd, inclusief in het geval waarin de vordering tot betwisting van het vermoeden van vaderschap betrekking heeft op een kind dat de leeftijd van twaalf jaar niet heeft bereikt. Die leeftijd, vanaf wanneer het kind zelf een vordering tot betwisting van vaderschap kan instellen, is de leeftijd die door de wetgever in aanmerking is genomen als die waarop het kind een onderscheidingsvermogen heeft; de wetgever heeft met dat onderscheidingsvermogen rekening gehouden, waarbij hij van mening is dat de handeling die erin bestaat een rechtsvordering in te stellen tegen zijn ouders een ernstige handeling is en kon van mening zijn dat dient te worden vermeden dat de vader of de moeder van een kind het verval dat hij/zij heeft opgelopen met betrekking tot zijn/haar eigen rechtsvordering, zou kunnen omzeilen door die rechtsvordering in te stellen namens het kind.

Afstamming – Overdracht van de familienaam – Onenigheid tussen de ouders of afwezigheid van keuze ([arrest nr. 2/2016](#) van 14 januari 2016 en [informatieve nota bij het arrest nr. 2/2016; arrest nr. 162/2016](#) van 14 december 2016)

De wet van 8 mei 2014 verving artikel 335, § 1, van het Burgerlijk Wetboek en strekte ertoe mannen en vrouwen gelijk te behandelen ten aanzien van de wijze waarop de familienaam wordt overgedragen aan een kind of aan een geadopteerde. Door de bepaling van die wet krachtens welke een kind in geval van onenigheid tussen de ouders over zijn familienaam of in geval van afwezigheid van keuze vanwege de ouders, steeds de familienaam van de vader krijgt, worden de moeders echter op discriminerende wijze behandeld en die bepaling wordt dus vernietigd omdat zij tussen de vader en de moeder van een kind een verschil in behandeling instelt dat uitsluitend gegrond is op het criterium van het geslacht, hetgeen tot gevolg kan hebben dat aan de vader een vetorecht wordt gegeven; geen enkele zeer sterke overweging verantwoordt dat verschil in behandeling. De gevolgen van de vernietigde regel worden gehandhaafd tot 31 december 2016, hetgeen de wetgever ertoe verplicht vóór die datum een nieuwe regel in te stellen (arrest nr. 2/2016).

In afwachting van die nieuwe wet moet de rechter bij het beslechten van het voor hem hangende geschil de bepalingen toepassen waarvan de gevolgen zijn gehandhaafd (arrest nr. 162/2016).

De in het geding zijnde bepalingen doorstaan daarenboven de grondwettigheidstoets in zoverre zij aan de rechter niet de bevoegdheid toewijzen om de naam van het kind toe te kennen na het belang van dat kind te hebben beoordeeld, of door hem niet toe te laten de wettelijke toewijzing van de naam van het kind te wijzigen op grond van het belang van dat kind; dat zou immers afbreuk doen aan het doel dat erin bestaat de naam van een kind vanaf zijn geboorte op een eenvoudige, snelle en eenvormige wijze te bepalen en het is verantwoord dat de wetgever, in het geval dat de ouders het oneens zijn of geen keuze maken, zelf de naam vastlegt die het kind zal dragen (arrest nr. 162/2016).

Aansprakelijkheid – Openbare werkgever – Europese Unie - Terugvordering van de schade geleden door de openbare werkgever ten aanzien van de derde die aansprakelijk is voor de schade veroorzaakt aan een personeelslid ([arrest nr. 136/2016](#) van 20 oktober 2016)

Overeenkomstig de rechtspraak van het Hof van Cassatie dienen de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek in die zin te worden geïnterpreteerd dat de vergoedbare schade geleden door een openbare werkgever ten gevolge van het feit dat een van zijn personeelsleden het slachtoffer is van een ongeval dat voor vergoeding in aanmerking komt, is beperkt tot de betalingen die hij heeft verricht zonder de normale tegenprestatie van arbeid te genieten. In die interpretatie roepen die artikelen, met betrekking tot het rechtstreeks verhaal van de openbare werkgever ten aanzien van de aansprakelijke derde, een verschil in behandeling in het leven tussen de openbare werkgevers, naar gelang van de aard van de uitgaven die zij maken ten aanzien

van het slachtoffer van een ongeval dat is veroorzaakt door een derde en ten aanzien van zijn rechthebbenden. Dat verschil in behandeling is niet discriminerend. De rechtstreekse vordering, die afwijkt van de logica van de subrogatoire vordering waarin bij wet of bij overeenkomst is voorzien, maakt het de openbare werkgever van het slachtoffer van een ongeval immers mogelijk de terugbetaling te verkrijgen van de brutolonen en niet enkel van de nettolonen die tijdens de duur van de arbeidsongeschiktheid aan de werknemer zijn betaald. Wanneer de openbare werkgever, naast de betaling van de brutolonen, prestaties voor zijn rekening neemt die onder een socialezekerheidsstelsel vallen, overschrijden de uitgaven in verband met dergelijke prestaties hetgeen de werkgever wegens de normale uitvoering van de arbeidsrelatie van zijn personeelslid mag verwachten. De openbare werkgever beschikt wat die laatste prestaties betreft overigens over een subrogatoir vorderingsrecht, dat het hem mogelijk maakt een vergoeding te verkrijgen, zelfs indien die is beperkt tot hetgeen het slachtoffer zelf zou kunnen verkrijgen.

De omstandigheid dat de openbare werkgever de Europese Unie is, leidt niet tot een ander besluit, aangezien uit de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie blijkt dat zowel het subrogatoir verhaal als het rechtstreeks verhaal van de Europese Unie, bedoeld in artikel 85*bis* van het Statuut van de ambtenaren van de Europese Unie (Verordening (EEG, EURATOM, EGKS) nr. 259/68 van de Raad van 29 februari 1968), onderworpen blijven aan de nationale bepalingen inzake burgerrechtelijke aansprakelijkheid.

Verjaring – Mededingingsrecht ([arrest nr. 38/2016](#) van 10 maart 2016)

Artikel 2262*bis*, § 1, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek doet, met betrekking tot de stuiting van de verjaringstermijn, een discriminatie ontstaan tussen, enerzijds, de benadeelden van een mededingingsinbreuk en, anderzijds, de slachtoffers van een misdrijf, in zoverre de burgerlijke rechtsovereenkomst tot vergoeding van de schade die uit een mededingingsinbreuk voortvloeit, kan verjaren vooraleer een in kracht van gewijsde gegane uitspraak het bestaan van een mededingingsinbreuk vaststelt.

Verjaring - Korte verjaringstermijnen ([arrest nr. 39/2016](#) van 10 maart 2016)

Artikel 2277 van het Burgerlijk Wetboek schendt niet de artikelen 10 en 11 van de Grondwet in zoverre het voorziet in een kortere verjaringstermijn voor de daarin beoogde schuldvorderingen zoals de uitkeringen tot levensonderhoud, de huren of de interesten van geleende sommen en niet voor de benuttingsvergoedingen gebaseerd op artikel 577-2, §§ 3 en 5, van het Burgerlijk Wetboek: terwijl de eerste bij het jaar of bij kortere termijnen betaalbaar zijn en terwijl die bepaling ertoe strekt de schuldenaars te beschermen, de schuldeisers tot zorgvuldigheid aan te zetten, of te vermijden dat het totaalbedrag van de periodieke schuldvorderingen voortdurend aangroeit, hebben de tweede geen periodiek karakter, aangezien de schuldvordering de betaling van een vergoeding inzake gebruik zonder titel noch recht betreft, die door de rechter wordt geraamd.

13. MILIEURECHT

Niet-ioniserende straling – Mobiele telefonie ([arrest nr. 12/2016](#) van 27 januari 2016)

De Brusselse ordonnantie die voorziet in de uitrol van het netwerk van de vierde generatie mobiele telefonie in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en in de versoepeling van de milieubeschermingsnormen die dat impliceert, doet geen afbreuk aan het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven, noch aan de *standstill*-verplichting, die met name gewaarborgd zijn bij de artikelen 22 en 23 van de Grondwet, in samenhang gelezen met het voorzorgsbeginsel (B.3 tot B.7).

Zij is discriminerend in zoverre zij ertoe leidt dat personen die zich op een balkon of een terras bevinden niet beschermd worden door de maximum immissienorm voor niet-ioniserende elektromagnetische golven, terwijl diegenen die zich in een tuin bevinden dat wel worden (B.8 tot B.10).

De ordonnantiegever vermocht te bepalen dat sommige categorieën van installaties geen voorafgaand openbaar onderzoek vereisen, zonder evenwel op discriminerende wijze afbreuk te doen aan de verplichtingen waarin is voorzien bij het Verdrag van Aarhus krachtens welke het besluit over het al dan niet toestaan van bepaalde activiteiten aan een inspraakprocedure moet worden onderworpen; de ordonnantiegever heeft trouwens voorzien in mechanismen die, bij ontstentenis van openbaar onderzoek, bedoeld zijn om de omwonenden op de hoogte te brengen en hun, in voorkomend geval, de mogelijkheid te bieden een beroep in te stellen tegen een toegekende vergunning. (B.11.1 tot B.17)

Brussels Wetboek van inspectie - Lawaaihinder van vliegtuigen ([arrest nr. 25/2016](#) van 18 februari 2016)

Artikel 45 van het Wetboek, dat niet de mogelijkheid biedt de beslissing om een administratieve geldboete op te leggen gepaard te doen gaan met uitstel, is discriminerend. (B.26.1 tot B.31)

Artikel 15 van hetzelfde Wetboek is niet discriminerend indien het in die zin wordt geïnterpreteerd dat het het personeelslid dat ermee belast is de door vliegtuigen veroorzaakte geluidshinder te meten niet de mogelijkheid biedt de vermelding van de weersomstandigheden op het ogenblik waarop de meting van de verontreiniging wordt uitgevoerd, discretionair uit zijn verslag weg te laten, aangezien die vermelding relevant is rekening houdend met het voorwerp van die meting. (B.3.1 tot B.4.3)

De bestreden bepalingen met betrekking tot de metingen van verontreiniging die, enerzijds, niet de aanwezigheid vergen van de persoon tegen wie het resultaat van de uitgevoerde meting kan worden aangevoerd (B.5.1 e.v.), en, anderzijds, die toelaten dat de geluidsmetingen door vaste toestellen worden geregistreerd buiten de aanwezigheid van het met het toezicht belaste personeelslid (B.7.1 e.v.), worden geldig verklaard.

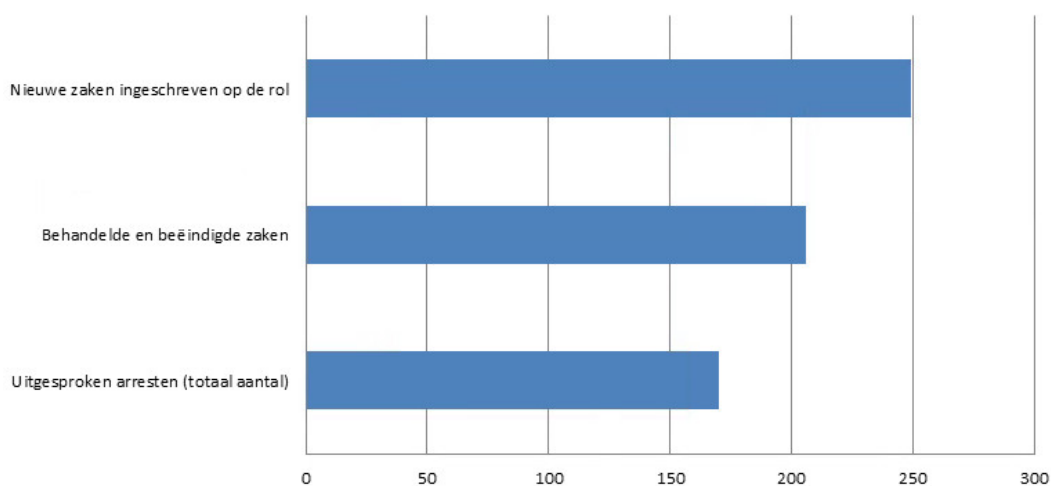
Eveneens geldig worden verklaard de bepalingen met betrekking tot het misdrijf van overschrijding van de geluidsnormen (B.9.1 e.v.), de administratieve straffen en sancties (B.16.1 e.v.) onder voorbehoud van het voormelde artikel 45 van het Wetboek, het beroep tegen de beslissingen waarbij een alternatieve administratieve geldboete wordt opgelegd (B.32.1 e.v.), de verjaring (B.43 e.v.), de beperkingen inzake toegang tot de luchthaven (B.50.1 e.v.), alsook de bepalingen waarvan de toepassing veronderstelt dat rekening wordt gehouden met het begrip « onmiddellijke dreiging dat zich milieuschade voordoet ». (B.47 e.v.).

B. Statistieken van de activiteiten van het Hof in 2016⁴

1. Algemeen

1.1. In 2016 heeft het Hof 170 arresten gewezen. Het sluit daarmee 206 zaken definitief af. Er werd bovendien één zaak definitief afgesloten met een beschikking. Gedurende hetzelfde jaar werden bij het Hof 249 nieuwe zaken aanhangig gemaakt.

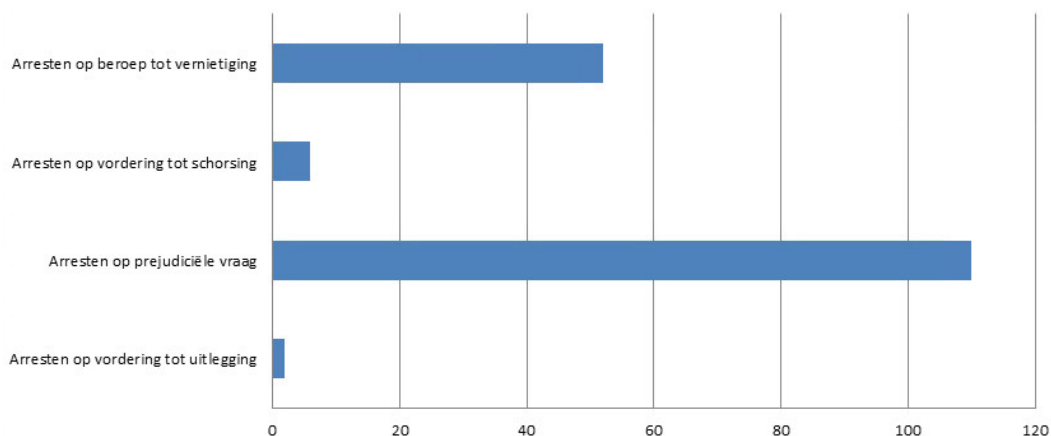
**Uitgesproken arresten, afgesloten zaken en nieuwe zaken
ingeschreven op de rol per 31 december 2016**

1.2. In 2016 werden zes arresten uitgesproken op vordering tot schorsing, 110 op prejudiciële vraag, 52 op beroep tot vernietiging en twee op vordering tot uitlegging (arresten *nrs. 145/2016 en 147/2016*).

⁴ Uitgewerkt door Viviane MEERSCHAERT, adviseur bij het Grondwettelijk Hof, met de medewerking van Vanessa GERENDAL, eerste deskundige bij het Grondwettelijk Hof, op grond van de gegevens die door de diensten van het Hof ter beschikking werden gesteld.

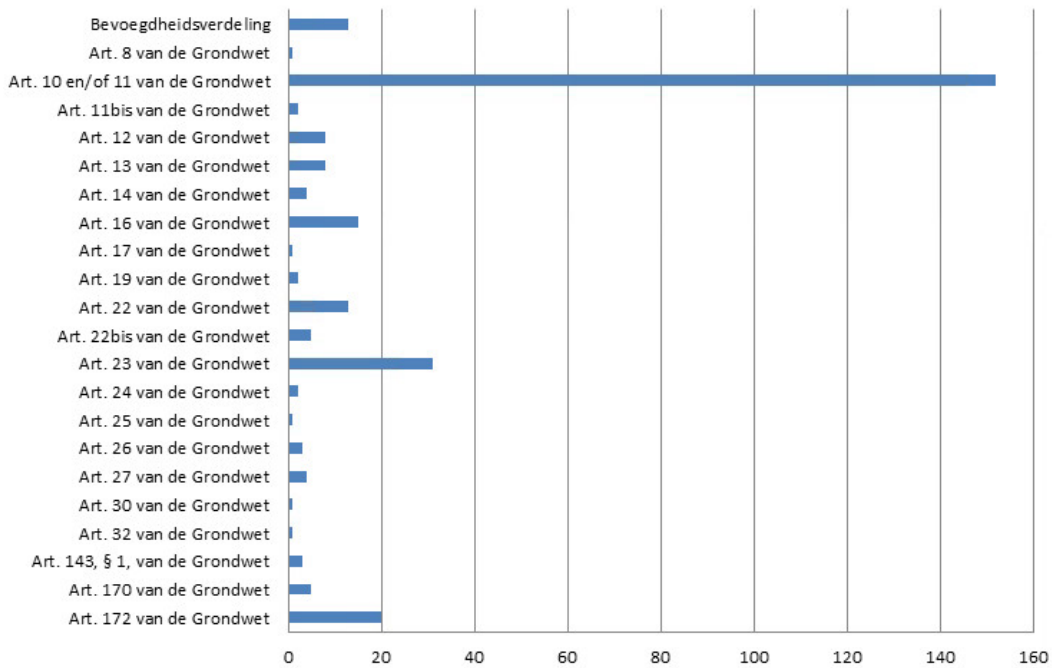
Verdeling volgens het type van de in 2016 uitgesproken arresten

1.3. De verdeling van de arresten op grond van de aangevoerde grieven :

Soort in het geding zijnde contentieux	Aantal
Bevoegdheidsverdeling	13
Art. 8 van de Grondwet	1
Art. 10 en/of 11 van de Grondwet	152
Art. 11 <i>bis</i> van de Grondwet	2
Art. 12 van de Grondwet	8
Art. 13 van de Grondwet	8
Art. 14 van de Grondwet	4
Art. 16 van de Grondwet	15
Art. 17 van de Grondwet	1
Art. 19 van de Grondwet	2
Art. 22 van de Grondwet	13
Art. 22 <i>bis</i> van de Grondwet	5
Art. 23 van de Grondwet	31
Art. 24 van de Grondwet	2
Art. 25 van de Grondwet	1
Art. 26 van de Grondwet	3
Art. 27 van de Grondwet	4
Art. 30 van de Grondwet	1
Art. 32 van de Grondwet	1
Art. 143, § 1, van de Grondwet	3
Art. 170 van de Grondwet	5
Art. 172 van de Grondwet	20

Verdeling van de arresten volgens de aangevoerde grieven

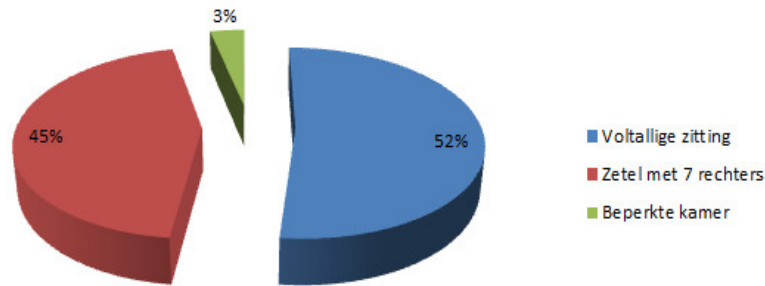

1.4. Gedurende dezelfde periode heeft het Hof dertien arresten gewezen na voorafgaande rechtspleging. Het besluit in vier arresten tot een klaarblijkelijke niet-ontvankelijkheid, in één arrest tot een klaarblijkelijke niet-bevoegdheid en in één arrest tot een klaarblijkelijke niet-ontvankelijkheid omdat het beroep betrekking heeft op een onderwerp dat niet onder de bevoegdheid van het Hof valt. De zeven andere na voorafgaande rechtspleging gewezen arresten werden tot de inwerkingtreding van de bijzondere wet van 4 april 2014⁵ gekwalificeerd als arresten van onmiddellijk antwoord. Daarvan zijn drie arresten gewezen op beroep tot vernietiging (en vernietigt het Hof effectief de aangevochten bepaling(en)) er zijn twee arresten gewezen op prejudiciële vraag, waarvan één arrest besluit tot een vaststelling van schending en één tot een vaststelling van niet-schending. Ten slotte zijn twee arresten gewezen op vordering tot uitlegging waarin het Hof tot niet-gegrondheid van de vordering besluit.

1.5. Wat de samenstelling van de zetels betreft, zijn 76 arresten gewezen door een zetel van zeven rechters, 88 in voltallige zitting en zes in beperkte kamer.

⁵ Bijzondere wet tot wijziging van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof (art. 18), *B.S.*, 15 april 2014.

Verdeling volgens het type van zetel in 2016

2. Arresten op beroep tot vernietiging

2.1. Voor het jaar 2016 is de verdeling volgens de hoedanigheid van de verzoekers de volgende :

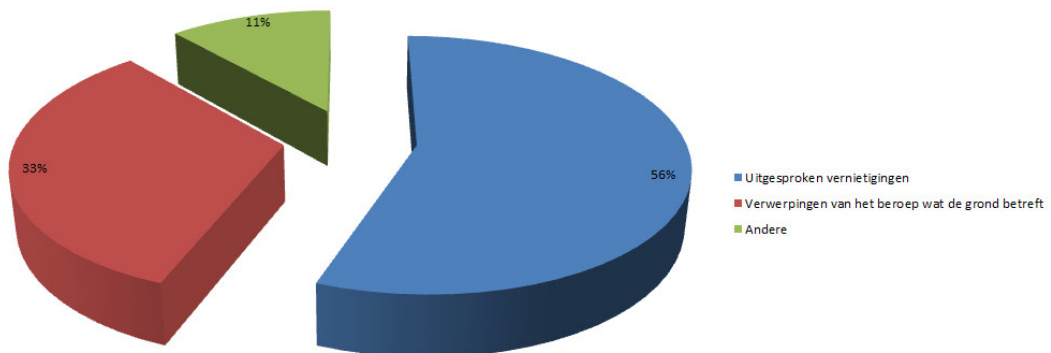
Institutionele verzoekers	Aantal	%
Ministerraad	-	
Vlaamse Regering	1	
Waalse Regering	-	
Franse Gemeenschapsregering	-	
Regering van de Duitstalige Gemeenschap	-	
Brusselse Hoofdstedelijke Regering	-	
Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie	-	
College van de Franse Gemeenschapscommissie	1	
Voorzitter van een wetgevende vergadering	-	
Totaal	2	2,7 %
Individuele verzoekers		
Natuurlijke personen	34	
Privaatrechtelijke en publiekrechtelijke rechtspersonen	33	
Andere (feitelijke verenigingen,...)	5	
Totaal	72	97,3 %
Algemeen totaal	74	100 %

Opmerking : In deze tabel zijn, enkel voor de arresten gewezen op beroep tot vernietiging, de verzoekers per categorie weergegeven. Verschillende categorieën van verzoekers kunnen bovendien bij eenzelfde procedure aanwezig zijn.

2.2. Tijdens datzelfde jaar heeft het Hof 52 arresten op beroep tot vernietiging gewezen. In 29 arresten vernietigt het Hof de bestreden bepaling(en). Zeven van die arresten keuren een lacune in de wetgeving af. In drie daarvan handhaaft het Hof de gevolgen van de vernietigde bepaling(en). Zeventien arresten houden een verwerping ten gronde in. In één arrest verklaart het Hof het beroep onontvankelijk en in twee andere arresten klaarblijkelijk onontvankelijk. In één

arrest besluit het Hof tot een klaarblijkelijke niet-ontvankelijkheid omdat het beroep betrekking heeft op een onderwerp dat niet valt onder de bevoegdheid van het Hof. In één ander arrest beslist het Hof gelijktijdig tot schrapping van de rol onder voorwaarden en uitstel van het onderzoek voor een deel van het beroep, stelt vast dat het beroep zonder voorwerp is voor een ander deel, en verwerpt het beroep voor het overige. Ten slotte beslist het Hof in één arrest gelijktijdig tot de schrapping van de rol onder voorwaarden en het uitstel van het onderzoek voor een deel van het beroep, wijst het de afstand toe, en verwerpt het het beroep voor het overige.

Verdeling volgens het dictum van de arresten gewezen op beroep tot vernietiging in 2016

3. Arresten op vordering tot schorsing

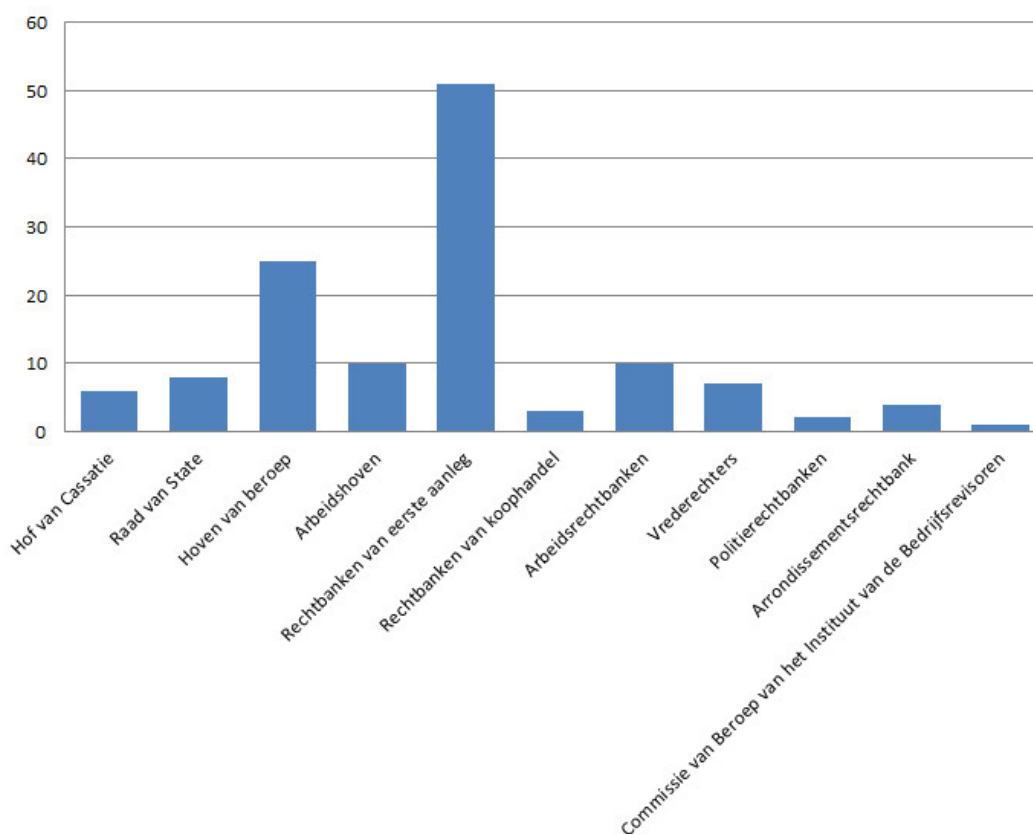
In 2016 heeft het Hof zes arresten op een vordering tot schorsing gewezen. In drie arresten willigt het Hof de vordering in. Eén van die arresten stelt een lacune in de wetgeving vast. In twee andere arresten verwerpt het Hof de vordering omdat de voorwaarden om te schorsen niet vervuld zijn. In één arrest, ten slotte, stelt het Hof dat de vordering klaarblijkelijk onontvankelijk is.

4. Arresten op prejudiciële vraag

4.1. De verschillende rechtscolleges die aan het Hof prejudiciële vragen hebben gesteld die hebben geleid tot een arrest van het Hof in 2016, kunnen op de volgende manier worden ingedeeld :

Verwijzende rechtscolleges	2016
Hof van Cassatie	6
Raad van State	8
Hoven van beroep	25
Arbeidshoven	10
Rechtbanken van eerste aanleg	51
Rechtbanken van koophandel	3
Arbeidsrechtbanken	10
Vrederechters	7
Politierichtbanken	2
Arrondissementsrechtbank	4
Commissie van Beroep van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren	1
Totaal	127

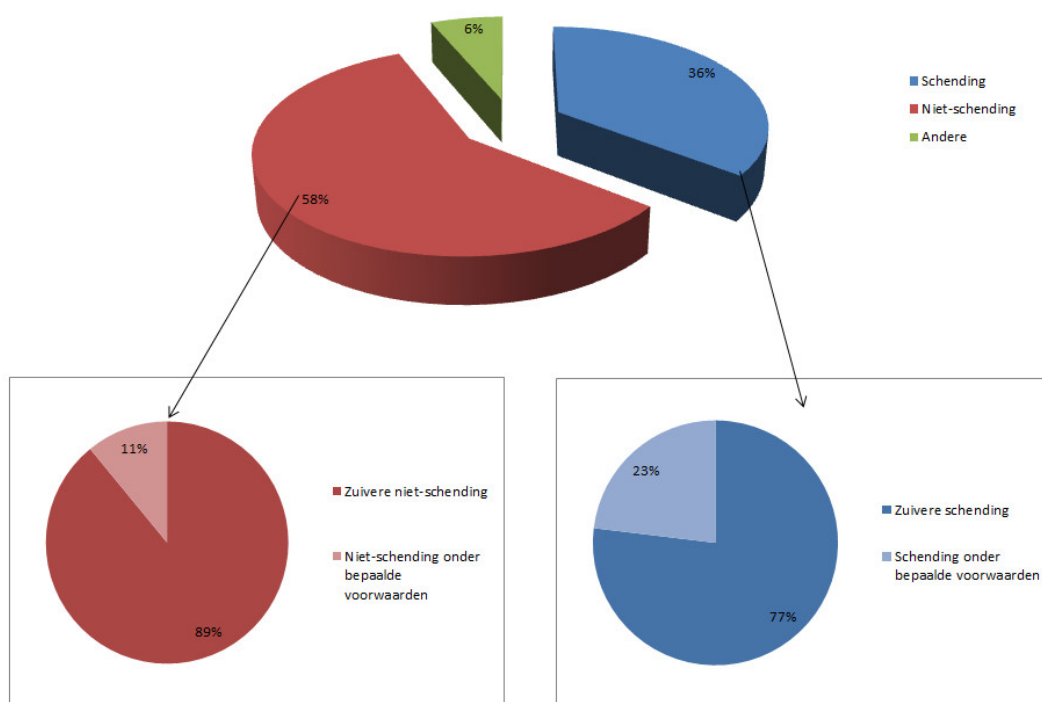
Rechtscolleges die prejudiciële vragen hebben gesteld die hebben geleid tot een arrest van het Hof in 2016

4.2. Het Hof heeft 110 arresten op prejudiciële vraag gewezen. In 39 arresten heeft het een schending vastgesteld, waarvan negen een schending onder bepaalde voorwaarden betreffen. Acht van die arresten daarvan hebben een alternatief

dictum waarin het Hof in een bepaalde interpretatie een schending vaststelt en in een andere interpretatie een niet-schending. In acht arresten betreft het een schending die haar oorsprong vindt in een lacune in de wetgeving. In drie arresten handhaaft het Hof de gevolgen van de ongrondwettig bevonden bepaling(en). 64 arresten zijn vaststellingen van niet-schending, waarvan zeven van niet-schending onder bepaalde voorwaarden. In één arrest verklaart het Hof dat de vraag geen antwoord behoeft. In één arrest stelt het Hof dat de prejudiciële vraag klaarblijkelijk niet tot zijn bevoegdheid behoort en in vier andere arresten verwijst het de zaak terug naar de verwijzende rechter. In één arrest, ten slotte, besluit het Hof tot een klaarblijkelijke niet-ontvankelijkheid.

Verdeling volgens het dictum van de arresten gewezen op prejudiciële vraag in 2016

HOOFDSTUK 3. ORGANISATIE EN ACTIVITEITEN VAN HET GRONDWETTELIJK HOF IN 2016

A. De inrichting van het Grondwettelijk Hof

1. WETTELIJKE REGELING VAN DE INRICHTING

Het Hof is samengesteld uit twaalf rechters, die voor het leven worden benoemd door de Koning uit een lijst met twee kandidaten, beurtelings door de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat voorgedragen met een meerderheid van minstens twee derden van de stemmen van de aanwezige leden.

Zes rechters behoren tot de Nederlandse taalgroep, zes tot de Franse taalgroep. Eén van de rechters moet een voldoende kennis hebben van de Duitse taal. Elke taalgroep bestaat op haar beurt uit drie rechters benoemd op grond van hun juridische ervaring (universiteitshoogleraar in de rechten aan een Belgische universiteit, magistraat in het Hof van Cassatie of de Raad van State, referendaris bij het Grondwettelijk Hof) en drie rechters die een ervaring van ten minste vijf jaar als gewezen parlements lid hebben. Het Hof is samengesteld uit rechters van verschillend geslacht, *a rato* van ten minste een derde voor de minst talrijke groep, met dien verstande dat die groep moet zijn vertegenwoordigd in de beide voormelde beroepscategorieën.

Om tot rechter benoemd te kunnen worden moet men volle veertig jaar oud zijn. De rechters mogen hun ambt uitoefenen tot de leeftijd van zeventig jaar. Er gelden strenge onverenigbaarheden met andere ambten, functies en beroepsbezigheden. De rechters van de twee taalgroepen kiezen elk een voorzitter, die afwisselend, met ingang van 1 september, als voorzitter « in functie » optreedt voor een termijn van één jaar.

Het Hof wordt bijgestaan door referendarissen (maximaal 24) van wie de helft Nederlandstalig en de helft Franstalig is. Ze hebben een universitair diploma in de rechten en worden door het Hof aangeworven op basis van een vergelijkend examen waarvan het de voorwaarden bepaalt.

Het Hof beschikt tevens over een Nederlandstalige en een Franstalige griffier. Het Hof benoemt het administratief personeel dat werkzaam is in de verschillende diensten. Het Hof heeft een eigen stelsel van financiering door een jaarlijkse dotatie die het moet toelaten in volle onafhankelijkheid te functioneren.

2. PERSONALIA IN 2016

Op 1 februari 2016 trad rechter Etienne De Groot aan als nieuwe Nederlandstalige voorzitter van het Grondwettelijk Hof. Hij werd in die nieuwe hoedanigheid plechtig geïnstalleerd tijdens de zitting van 1 maart 2016. De

toespraken die bij die gelegenheid werden gehouden door voorzitter Jean Spreutels ([installatietoespraak](#)) en voorzitter Etienne De Groot ([installatietoespraak](#)) zijn beschikbaar op de webstek van het Hof.

Bij beschikking van het Hof van 25 mei 2016 is de heer Michel Parisse, referendaris, in ruste gesteld met ingang van 1 juni 2016 en werd hij ertoe gemachtigd de eretitel van zijn ambt te voeren.

Bij beschikking van het Hof van 29 juni 2016 is mevrouw Sophie Seys benoemd tot referendaris voor een stage van drie jaar met ingang van 1 oktober 2016. Na die drie jaar wordt de benoeming definitief, behoudens andersluidende beslissing genomen door het Hof tijdens het derde stagejaar.

Bij beschikking van het Hof van 13 juli 2016 is griffier Frank Meersschaut gemachtigd de eretitel van referendaris te voeren.

Op 27 november 2016 is de heer Michel Melchior, emeritus voorzitter van het Grondwettelijk Hof, overleden. Hij werd bij koninklijk besluit van 10 september 1984 benoemd tot rechter en twee keer verkozen tot Franstalige voorzitter van het Hof, namelijk van 1 april 1993 tot 17 augustus 2009 en van 29 maart tot 4 december 2010. Bij koninklijk besluit van 5 december 2010 werd hij, met ingang van die datum, toegelaten tot het emeritaat.

B. Werking van het Hof

1. RECHTSPREKENDE ACTIVITEIT

In de periode van 1 januari 2016 tot 31 december 2016 werden 249 nieuwe zaken ingeschreven op de rol van het Hof. Er werden in dezelfde periode 170 arresten gewezen, waarmee 206 zaken definitief werden afgehandeld. Tevens werd 1 zaak definitief afgesloten met een beschikking.

Voor een gedetailleerd overzicht van deze gegevens wordt verwezen naar het onderdeel "Statistieken van de activiteiten van het Hof in 2016" (*cfr. infra*, pp. 56-62).

2. WERKINGSMIDDELEN

De kredieten die voor de werking van het Hof nodig zijn, worden uitgetrokken op de begroting van de Dotaties (artikel 123, § 1, van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof).

a) Rekeningen 2015

Het Hof keurde op 13 juli 2016, na interne controle door twee rechters, de rekeningen met betrekking tot de uitgavenbegroting 2015 goed. In hun verslag waren de voorzitters van het Rekenhof van oordeel dat de voorgelegde rekeningen steunden op deugdelijke verantwoordingsdocumenten en een volledig, juist en getrouw beeld gaven van de ontvangsten- en uitgavenverrichtingen en van de thesaurietoestand.

De uitgaven voor 2015 bedroegen 9.935.342,64 EUR, waarvan 9.728.718,97 EUR als lopende uitgaven en 206.623,67 EUR als kapitaalsuitgaven. Die werden gefinancierd met een dotatie op de rijksmiddelenbegroting van 9.873.000 EUR en met eigen inkomsten (vergoedingen verzekeringen) ten bedrage van 25.053,97 EUR. Van de op het einde van 2015 beschikbare reserve van 958.205 EUR wordt 575.000 EUR aangewend tot medefinanciering van de begroting 2016 en 383.000 EUR tot medefinanciering van de begroting 2017 (zie verder), met toepassing van de algemene maatregel waartoe de Commissie voor de Comptabiliteit van de Kamer in het verleden besliste (zie onder meer *Parl.St.*, Kamer, 2013-2014, DOC 53 3237/001, p. 11 en *Parl.St.*, Kamer, 2014-2015, DOC 54 0680/001, p. 13).

De kosten van de wedden en lonen van de magistraten, de griffiers en de personeelsleden bedroegen 87,72 % van de uitgaven, wat neerkomt op een verhoging met ongeveer 3% ten opzichte van 2014. Aangezien de uitgaven in 2015 met minder dan 25.000 EUR stegen ten opzichte van 2014, is duidelijk dat de baremieke – en onvermijdelijke – verhogingen in de litterae betreffende de wedden en de lonen ten bedrage van ongeveer 270.000 EUR, is gecompenseerd door besparingen van ongeveer 250.000 EUR in de werkingsmiddelen.

b) Begroting 2016

Het Hof startte 2016 met een begroting van 10.124.000 EUR. Die werd gefinancierd met een dotatie op de uitgavenbegroting 2016 van 9.600.000 EUR en met het gebruik van eigen middelen, namelijk 524.000 EUR, geput uit de eigen reserve van 958.205 EUR die nog overbleef eind 2015. De beschikbare reserve van het Hof bij de aanvang van 2016 bedroeg 434.205 EUR. De indexatie van de wedden en lonen vanaf juli 2016 noopte tot een bijkomende uitgave van 77.220 EUR, waardoor de begroting steeg van 10.124.000 EUR tot 10.201.220 EUR. Vermits het Hof slechts een dotatie van 9.549.000 EUR had gevraagd en 9.600.000 EUR had gekregen (*B.S.*, 30 december 2015, 2^e editie, p. 80.718), heeft het gemeend deze verhoging zelf te kunnen financieren door bijkomende aanwending van de eigen middelen uit de reserve (51.000 EUR), beschikbaar eind 2015, en bijkomende besparingen in de tweede jaarhelft, zodat geen verhoging van de voor 2016 verleende dotatie diende te worden aangevraagd.

c) Begroting 2017

Het Hof diende op 22 juli 2016 bij de Kamer van volksvertegenwoordigers een begroting voor 2017 in ten bedrage van 10.083.000 EUR, dat is een vermindering met 2% ten opzichte van de begroting 2016, evenwel verhoogd met de indexatie voor 2017. Het Hof heeft een dotatie aangevraagd van 9.700.000 EUR en voorgesteld de uitgavenbegroting verder te financieren met het overschot op de jaarrekening 2015 ten bedrage van 383.000 EUR. In de wet van 25 december 2016 houdende de algemene uitgavenbegroting voor het begrotingsjaar 2017 is een dotatie voor het Grondwettelijk Hof ingeschreven van 9.700.000 EUR (*B.S.*, 29 december 2016, derde editie, p. 91340).

3. PERSONEELSFORMATIE

Op 31 december 2016 maakten 56 personeelsleden deel uit van de personeelsformatie van het Grondwettelijk Hof, van wie 47 in statutair verband, 7 in contractueel verband en 2 gedetacheerde personeelsleden. 18 personeelsleden behoorden tot niveau A, 14 tot niveau B, 18 tot niveau C en 6 tot niveau D.

4. INFORMATISERING

In 2016 werd, bijna exclusief via raamcontract, 125.000 EUR geïnvesteerd in hard- en software. Die investeringen dienden een drievoudig oogmerk, namelijk door doordachte en gerichte aankopen het toekomstig functioneren van het Hof in tijden van verdere budgettaire schaarste waarborgen, de productiviteit van de verschillende diensten verhogen en de veiligheid van het netwerk en de bewaring en beveiliging van de data verzekeren.

Op het vlak van de hardware werd een nieuwe firewall geïnstalleerd, werd de airco in het serverlokaal deels hersteld en deels vervangen, werd extra bekabeling aangelegd voor de nieuwe brandveiligheid- en anti-inbraakalarmcentrales en is begonnen met de vervanging van de klassieke telefooncentrale.

Wat software betreft, diende vooral fors te worden geïnvesteerd in langjarige licenties voor basissoftware en kreeg de VMWare een upgrade.

5. COMMUNICATIE

Op basis van het verslag van 8 augustus 2016, intern opgemaakt naar aanleiding van de externe evaluatie door vier deskundigen (zie *Jaarverslag 2015*, p. 52) van de informatieve nota's die tot eind 2015 werden gepubliceerd, heeft het Hof zijn communicatiebeleid geactualiseerd volgens de volgende principes :

1. Allround-journalisten zijn het doelpubliek van de toelichtende teksten.
2. De informatieve nota's worden thans "persberichten" genoemd.
3. Zowel het maatschappelijk belang als het juridisch innovatieve karakter van een uitspraak zullen worden aangewend als criteria om te beslissen tot de

opmaak van een persbericht. Zo mogelijk wordt dit reeds aangegeven door de rapporteurs bij de ingereedheidbrenging.

4. Er wordt gestreefd naar een eenvoudig taalgebruik, dat zo vrij mogelijk is van juridisch jargon en dus eenvoudig in schrijfstijl en inhoud. Bij de redactie wordt een geharmoniseerde structuur gevolgd.

5. De coördinaten van de verantwoordelijken voor de persrelaties worden weergegeven op de website van het Hof.

6. De nieuwsbrief wordt aantrekkelijker voorgesteld met gebruik van de actuele software.

7. Er zal een twitteraccount van het Grondwettelijk Hof worden gecreëerd in de drie landstalen. Daarin zullen uitsluitend de titel van het persbericht en de link naar het persbericht, in voorkomend geval, het arrest worden opgenomen.

6. NATIONALE EN INTERNATIONALE CONTACTEN

a. Bezoeken aan het Hof

Op 27 mei 2016 werd mevrouw Nicole Belloubet, lid van de Franse *Conseil constitutionnel* ontvangen door de voorzitters Jean Spreutels en Etienne De Groot en rechter François Daoût.

Op 12 oktober 2016 bracht een delegatie van het Supreme Court van Indonesië een werkbezoek aan het Grondwettelijk Hof. De delegatie, onder leiding van de heer H. Supandi, vicevoorzitter, en vergezeld van vertegenwoordigers van de EU-UNDP SUSTAIN (*Support to the Justice Sector Reform in Indonesia*) werd ontvangen door de voorzitters Etienne De Groot en Jean Spreutels en hield een werkvergadering over ICT-management en informatisering van de dossierbehandeling onder leiding van rechter Luc Lavrysen.

Van 12 tot 15 oktober 2016 bracht een delegatie van het Grondwettelijk Hof van Slovenië een werkbezoek aan het Grondwettelijk Hof. De delegatie, onder leiding van voorzitter Miroslav Mozetič, bestond verder uit vicevoorzitter Jadranka Sovdat, rechter Etelka Korpič-Horvat, secretaris-generaal Sebastian Nerad en directeur-generaal Ivan Biščak. De bilaterale gesprekken handelden over de grondwettelijke rechtspraak inzake asiel en migratie, en veiligheidsproblematiek. De uiteenzettingen van voorzitter Etienne De Groot, rechter Riet Leysen en referendaris Geert Goedertier, "Asiel en migratie in de rechtspraak van het Belgisch Grondwettelijk Hof" ([Asiel en migratie](#)) en van voorzitter Jean Spreutels en referendaris Etienne Peremans, "La jurisprudence de la Cour constitutionnelle relative aux questions de sécurité" ([Questions de sécurité](#)) zijn beschikbaar op de webstek van het Hof.

Op 21 november 2016 werd een delegatie van de vereniging van gewezen volksvertegenwoordigers, senatoren en leden van het Europees Parlement (*Pro Lege*) ontvangen op het Hof door voorzitter Etienne De Groot en de rechters Trees Merckx-Van Goey en Thierry Giet.

b. Deelname aan nationale en internationale bijeenkomsten

Op 29 januari 2016 heeft voorzitter Jean Spreutels de opening van het gerechtelijk jaar door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens te Straatsburg bijgewoond en heeft hij er deelgenomen aan een seminarie over het thema « *Les cours internationales et nationales face aux violations massives des droits de l'homme* ».

Van 4 tot 6 februari 2016 heeft op de zetel van het Grondwettelijk Hof een vergadering plaatsgevonden van het Bureau van de Vereniging van de grondwettelijke hoven die gezamenlijk het Frans gebruiken ("Association des Cours constitutionnelles ayant en partage l'usage du français", ACCPUF).

Voorzitter Jean Spreutels heeft op 15 maart 2016 in het gebouw van de Conseil constitutionnel in Parijs een uiteenzetting gehouden over « *La Cour constitutionnelle belge : histoire et évolution. Regards croisés* » in het kader van de permanente vorming van magistraten, georganiseerd door de *École Nationale de la Magistrature*. Bij die gelegenheid werd hij ontvangen door de heer Laurent Fabius, voorzitter van de *Conseil constitutionnel*.

Op 29 april 2016 heeft voorzitter Jean Spreutels te Luik het colloquium over « *La Cour constitutionnelle – De l'art de modeler le Droit pour préserver l'Égalité* » voorgezeten dat werd georganiseerd door de *Conférence Libre du Jeune Barreau de Liège* en heeft hij er een inleidende uiteenzetting gegeven.

Rechter Pierre Nihoul heeft op 26 en 27 mei 2016 in Riga, Letland, deelgenomen aan een internationale conferentie met als thema « *Judicial Activism of Constitutional Court in a Democratic State* » en heeft een verslag ingediend met als titel « *The Activism of the Constitutional Court of Belgium* », dat beschikbaar is op de website van het Hof ("Publicaties" – "Studies") ([Judicial activism](#)).

Voorzitters Jean Spreutels en Etienne De Groot hebben op 31 mei 2016 en 1 juni 2016 in Parijs, Frankrijk, op de zetel van de *Conseil constitutionnel*, deelgenomen aan de vijfde (tweejaarlijkse) *Journées des réseaux institutionnels de la Francophonie*, ingericht door de *Organisation internationale de la Francophonie*, die onder meer gewijd waren aan « *Le rôle du juge constitutionnel dans l'évolution des constitutions de l'espace francophone* ».

Referendaris Lien De Geyter heeft op 31 mei en 1 juni 2016 in Boekarest, Roemenië, deelgenomen aan een internationale conferentie over « *The role of assistant-magistrates in the jurisdiction of constitutional courts* ». Zij heeft een verslag ingediend met als titel « *La fonction de référendaire à la Cour constitutionnelle belge* », dat beschikbaar is op de website van het Hof ("Publicaties" – "Studies") ([Fonction de référendaire](#)).

Naar aanleiding van de 25e verjaardag van het Grondwettelijk Hof van de Russische Federatie hebben de voorzitters Jean Spreutels en Etienne De Groot van 17 en 20 mei 2016 in Sint-Petersburg, Russische Federatie, deelgenomen aan de internationale conferentie over « *Modern Constitutional Law : Challenges and Prospects* ».

Van 22 tot 25 juni 2016 hebben de voorzitters Jean Spreutels en Etienne De Groot en rechter André Alen in Bled, Slovenië, deelgenomen aan een colloquium ter gelegenheid van de viering van het vijftienvigjarig bestaan van het Grondwettelijk Hof van Slovenië. Rechter André Alen heeft er een uiteenzetting gehouden onder de titel « *The Rule of Law in the Case Law of the Belgian Constitutional Court : History and challenges* ». De bijdrage die hij daarover schreef met referendaris Willem Verrijdt is beschikbaar op de website van het Hof ("Publicaties" – "Studies") ([Rule of law](#)).

De voorzitters Etienne De Groot en Jean Spreutels hebben van 5 tot 7 september 2016 een werkbezoek gebracht aan het Hooggerechtshof van India te New Delhi, India, op uitnodiging van de heer Tirath Singh Thakur, voorzitter van het Hooggerechtshof. Ervaringen inzake rechtspraak betreffende de scheiding der machten, de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, het "activisme" in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof, het recht op menselijke waardigheid en de uitdagingen om de rechten van de mens te versterken, werden uitgewisseld. Zij werden eveneens ontvangen door het *High Court* van Delhi, de *Dehli Judicial Academy* en de *National Law University Dehli*.

Op 16 september 2016 heeft voorzitter Jean Spreutels te Eupen deelgenomen aan het colloquium « *Les particularités de la structure fédérale belge et ses effets sur le statut juridique de la Communauté germanophone* », georganiseerd door het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap.

Naar aanleiding van de 25e verjaardag van het Grondwettelijk Hof van de Republiek Bulgarije heeft rechter Jean-Paul Moerman op 21 en 22 september 2016 in Sofia, Bulgarije deelgenomen aan de internationale conferentie over "The Protection of Fundamental Citizens' Rights and National Security in the Modern World. The Role of Constitutional Court". Hij heeft een rapport ingediend met als titel « *Nécessités sécuritaires et droits de l'homme – La jurisprudence récente de la Cour constitutionnelle de Belgique* », dat beschikbaar is op de website van het Hof ("Publicaties" – "Studies") ([Nécessités sécuritaires et droits de l'homme](#)).

Voorzitters Etienne De Groot en Jean Spreutels en referendaris Bernadette Renauld hebben deelgenomen aan de vergadering van de instellingshoofden en van het Bureau van de Vereniging van de grondwettelijke hoven die gezamenlijk het Frans gebruiken ("Association des Cours constitutionnelles ayant en partage l'usage du français", ACCPUF). Die vergadering vond plaats te Chisinau, Moldavië, van 27 tot 30 september 2016 en was gewijd aan de organisatie van het tegensprekelijke debat in de rechtspleging voor het Grondwettelijk Hof. Voorzitter Jean Spreutels heeft er een uiteenzetting gegeven over « *L'organisation du contradictoire devant la Cour constitutionnelle de Belgique* » die beschikbaar is op de webstek van het Hof ([Organisation du contradictoire](#)). Hij heeft de zitting voorgezeten die was gewijd aan de organisatie van de mondelinge procedure.

Voorzitter Jean Spreutels heeft van 24 tot 26 oktober 2016, op uitnodiging van de heer Pavel Rychetský, voorzitter van het Grondwettelijk Hof van de Tsjechische Republiek, deelgenomen aan het eerste trilaterale overleg tussen de

grondwettelijk hoven van Tsjechië, België en Letland in Brno, Tsjechische Republiek, over het thema « Reference for preliminary ruling tot he Court of Justice of the European Union in the theory and practice of constitutional courts ». Zijn uiteenzetting, “Questions préjudicielles à la Cour de justice de l’Union européenne: l’expérience de la Cour constitutionnelle de Belgique” is beschikbaar op de webstek van het Hof ([Questions préjudicielles à la CJUE](#)).

De voorzitters Etienne De Groot en Jean Spreutels en rechter Pierre Nihoul hebben van 2 tot 5 november 2016 in Boekarest, Roemenië, een werkbezoek gebracht aan het Grondwettelijk Hof van Roemenië, op uitnodiging van de voorzitter, de heer Valer Dorneanu. Tijdens de vergadering werden diverse aspecten van de rechtsleging voor de respectievelijke grondwettelijk hoven en recente evoluties in de rechtspraak besproken. De uiteenzettingen van voorzitter Jean Spreutels, « *La Cour constitutionnelle de Belgique: génèse et évolutions* » ([Cour constitutionnelle: génèse et évolutions](#)) en van rechter Pierre Nihoul, « *La Cour constitutionnelle de Belgique : statut de la Cour, types de contentieux et effets des arrêts* » ([Statut, contentieux et effets des arrêts](#)) zijn beschikbaar op de webstek van het Hof.

Rechter Thierry Giet heeft het Grondwettelijk Hof vertegenwoordigd op het Forum van de hoogste rechtscolleges van de lidstaten van de Europese Unie, georganiseerd door het Hof van Justitie van de Europese Unie te Luxemburg, van 13 tot 15 november 2016.

Op 18 november 2016 heeft voorzitter Etienne De Groot te Brussel deelgenomen aan het eerste jaarlijkse Forum van vergelijkend recht, georganiseerd door de Eenheid Bibliotheek van vergelijkend recht van het Europees Parlement over « *Le rôle des cours constitutionnelles dans la gouvernance à plusieurs niveaux, une perspective de droit comparé* ». Hij heeft er een uiteenzetting gegeven over het Belgisch Grondwettelijk Hof.

c. Andere vormen van internationale samenwerking

Het Hof, dat sedert 1991 waarnemers heeft in de Commissie van Venetië, heeft verder ervoor gezorgd dan zijn voornaamste rechtspraak in de databank Codices (<http://www.codices.coe.int/NXT/gateway.dll?f=templates&fn=default.htm>) werd opgenomen. Referendarissen Anne Rasson en Rik Ryckeboer hebben deelgenomen aan de vergadering van de verbindingspersonen van de organisatie in Venetië, Italië, van 6 tot 9 juni 2016.

In het kader van de uitwisseling van rechtspraak en andere belangrijke gebeurtenissen tussen grondwettelijke hoven die deel uitmaken van de Conferentie van Europese Grondwettelijk Hoven werd de Engelse vertaling van de arresten 132/2015 en 72/2016 toegestuurd aan het Grondwettelijk Hof van Georgië, dat de Conferentie voorziet.

Het Grondwettelijk Hof trad toe tot het Netwerk van Hooggerechtshoven dat door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens werd ingesteld om

informatie uit te wisselen met de hogere rechtscolleges van de lidstaten van de Raad van Europa. Thans telt dit netwerk reeds 30 hoven uit 22 lidstaten. Het Hof heeft referendaris Jan Theunis aangewezen als contactpersoon binnen het netwerk. Op basis van specifieke vragen vanuit het EHRM zijn er in 2016 vier bijdragen met betrekking tot vragen over het interne Belgische recht aangeleverd.

BIJLAGEN

A. Samenstelling van het Hof in 2016

	Nederlandse taalgroep	Franse taalgroep
Rechters		
Voorzitters	André Alen ⁶ Etienne De Groot ⁷	Jean Spreutels
Rechters	Etienne De Groot ⁸ Luc Lavrysen André Alen ⁹ Erik Derycke Trees Merckx-Van Goey Riet Leysen	Jean-Paul Snappe Jean-Paul Moerman Pierre Nihoul François Daoût Thierry Giet
Referendarissen		
	Rik Ryckeboer Roger Moerenhout Jan Theunis Lien De Geyter Geert Goedertier Willem Verrijdt Sarah Lambrecht Heidi Bortels David Keyaerts	Anne Rasson Marie-Françoise Rigaux Michel Parisse ¹⁰ Etienne Peremans Bernadette Renauld Christine Horevoets Jean-Thierry Debry Géraldine Rosoux Thomas Bombois ¹¹ Sophie Seys ¹²
Griffiers	Frank Meersschaut	Pierre-Yves Dutilleux

⁶ Tot 31 januari 2016.

⁷ Vanaf 1 februari 2016.

⁸ Tot 31 januari 2016.

⁹ Vanaf 1 februari 2016.

¹⁰ Tot 1 juni 2016.

¹¹ Dienstvrijstelling met ingang van 1 oktober 2015 als referendaris bij het Hof van Justitie van de Europese Unie.

¹² Met ingang van 1 oktober 2016.

B. Datum van bekendmaking in het *Belgisch Staatsblad* van de arresten die het Hof in 2016 heeft gewezen

Nr. arrest	Datum arrest	Rolnummer	Datum bekendmaking
1/2016	14.01.16	6037 e.a.	14.03.16
2/2016	14.01.16	6053-6098	14.03.16
3/2016	14.01.16	6086	14.03.16
4/2016	14.01.16	6103	14.03.16
5/2016	14.01.16	6105	14.03.16
6/2016	14.01.16	6104	14.03.16
7/2016	21.01.16	6081	17.03.16
8/2016	21.01.16	6111	17.03.16
9/2016	21.01.16	6113	17.03.16
10/2016	21.01.16	6123	17.03.16
11/2016	21.01.16	6128	17.03.16
12/2016	27.01.16	6072-6073	24.03.16
13/2016	27.01.16	6094-6095	25.03.16
14/2016	27.01.16	6280	25.03.16
15/2016	03.02.16	5564	21.03.16
16/2016	03.02.16	6083-6084	25.03.16
17/2016	03.02.16	6114	25.03.16
18/2016	03.02.16	6120	25.03.16
19/2016	03.02.16	6155	25.03.16
20/2016	03.02.16	6267	25.03.16
21/2016	18.02.16	6031	05.04.16
22/2016	18.02.16	6082 e.a.	18.04.16
23/2016	18.02.16	6093	18.04.16
24/2016	18.02.16	6102	18.04.16
25/2016	18.02.16	6124	25.04.16
26/2016	18.02.16	6126	21.04.16
27/2016	18.02.16	6176	29.04.16
28/2016	25.02.16	6108	28.04.16
29/2016	25.02.16	6116	29.04.16
30/2016	25.02.16	6154	29.04.16
31/2016	03.03.16	6121	24.05.16
32/2016	03.03.16	6140	24.05.16
33/2016	03.03.16	6144	24.05.16
34/2016	03.03.16	6146 e.a.	28.04.16
35/2016	03.03.16	6149	09.05.16
36/2016	03.03.16	6159	24.05.16
37/2016	03.03.16	6174	24.05.16
38/2016	10.03.16	6080	24.05.16
39/2016	10.03.16	6119	24.05.16
40/2016	10.03.16	6137	24.05.16
41/2016	17.03.16	6076	02.06.16
42/2016	17.03.16	6164	01.06.16
43/2016	17.03.16	6165	08.06.16

Nr. arrest	Datum arrest	Rolnummer	Datum bekendmaking
44/2016	17.03.16	6194	01.06.16
45/2016	17.03.16	6273	01.06.16
46/2016	24.03.16	6132-6133	05.07.16
47/2016	24.03.16	6152	05.07.16
48/2016	24.03.16	6172	02.06.16
49/2016	24.03.16	6179-6180	06.07.16
50/2016	24.03.16	6186 e.a.	05.07.16
51/2016	24.03.16	6205	05.07.16
52/2016	24.03.16	6206	05.07.16
53/2016	21.04.16	5927 e.a.	08.06.16
54/2016	21.04.16	6352 (S)	25.04.16
55/2016	28.04.16	6101	15.06.16
56/2016	28.04.16	6122	20.06.16
57/2016	28.04.16	6131-6135	17.06.16
58/2016	28.04.16	6139	22.06.16
59/2016	28.04.16	6156	22.06.16
60/2016	28.04.16	6183	08.07.16
61/2016	28.04.16	6216	01.07.16
62/2016	28.04.16	5917 e.a.	08.07.16
63/2016	11.05.16	6130	06.07.16
64/2016	11.05.16	6204	06.07.16
65/2016	11.05.16	6208	14.07.16
66/2016	11.05.16	6213	06.07.16
67/2016	11.05.16	6253	06.07.16
68/2016	11.05.16	6315	06.07.16
69/2016	11.05.16	6320	14.07.16
70/2016	11.05.16	6369(S)	14.07.16
71/2016	25.05.16	6118	15.07.16
72/2016	25.05.16	6145	15.07.16
73/2016	25.05.16	6166-6167	25.08.16
74/2016	25.05.16	6168	25.08.16
75/2016	25.05.16	6171	26.07.16
76/2016	25.05.16	6177	08.09.16
77/2016	25.05.16	6209	08.09.16
78/2016	25.05.16	6214 e.a.	15.07.16
79/2016	25.05.16	6225	08.09.16
80/2016	25.05.16	6260	08.09.16
81/2016	02.06.16	6035	02.08.16
82/2016	02.06.16	6142	02.08.16
83/2016	02.06.16	6158	01.07.16
84/2016	02.06.16	6182	05.08.16
85/2016	02.06.16	6192	18.07.16
86/2016	02.06.16	6201	09.08.16
87/2016	02.06.16	6202	09.08.16
88/2016	02.06.16	6220	08.08.16

Nr. arrest	Datum arrest	Rolnummer	Datum bekendmaking
89/2016	09.06.16	6078	01.08.16
90/2016	09.06.16	6212-6257	08.08.16
91/2016	09.06.16	6221	08.08.16
92/2016	16.06.16	6042	11.08.16
93/2016	16.06.16	6115	11.08.16
94/2016	16.06.16	6157	12.08.16
95/2016	16.06.16	6234	12.08.16
96/2016	16.06.16	6268	12.08.16
97/2016	16.06.16	6299	12.08.16
98/2016	16.06.16	6389(S)	12.08.16
99/2016	30.06.16	6185	08.09.16
100/2016	30.06.16	6199	29.08.16
101/2016	30.06.16	6211	08.09.16
102/2016	30.06.16	6218	08.09.16
103/2016	30.06.16	6255	16.09.16
104/2016	30.06.16	6383(art.71)	16.09.16
105/2016	30.06.16	6385(S)	05.07.16
106/2016	30.06.16	6410(art.71-S)	29.08.16
107/2016	07.07.16	6203	23.08.16
108/2016	14.07.16	6045	13.10.16
109/2016	14.07.16	6229	04.10.16
110/2016	14.07.16	6424	23.08.16
111/2016	14.07.16	6264	04.10.16
112/2016	14.07.16	6352	23.08.16
113/2016	22.09.16	6153-6294	21.10.16
114/2016	22.09.16	6170	27.10.16
115/2016	22.09.16	6207	28.10.16
116/2016	22.09.16	6217	28.10.16
117/2016	22.09.16	6222	07.11.16
118/2016	22.09.16	6223	03.11.16
119/2016	22.09.16	6226	07.11.16
120/2016	22.09.16	6258	28.10.16
121/2016	22.09.16	6263	10.11.16
122/2016	22.09.16	6319	28.10.16
123/2016	22.09.16	6385	12.10.16
124/2016	06.10.16	6150	14.11.16
125/2016	06.10.16	6187 e.a.	20.10.16
126/2016	06.10.16	6270	10.11.16
127/2016	06.10.16	6287	16.11.16
128/2016	13.10.16	6117	21.11.16
129/2016	13.10.16	6231	30.11.16
130/2016	13.10.16	6249 e.a.	15.12.16
131/2016	20.10.16	6178	15.12.16
132/2016	20.10.16	6200	15.12.16
133/2016	20.10.16	6224	25.11.16
134/2016	20.10.16	6251	28.10.16

Nr. arrest	Datum arrest	Rolnummer	Datum bekendmaking
135/2016	20.10.16	6252	16.12.16
136/2016	20.10.16	6288	23.12.16
137/2016	20.10.16	6321-6322	28.10.16
138/2016	20.10.16	6336	20.12.16
139/2016	10.11.16	6195 e.a.	09.01.17
140/2016	10.11.16	6254	09.01.17
141/2016	17.11.16	6027	12.01.17
142/2016	17.11.16	6262	12.01.17
143/2016	17.11.16	6265	12.01.17
144/2016	17.11.16	6327	12.01.17
145/2016	17.11.16	6452	10.01.17
146/2016	17.11.16	6461	10.01.17
147/2016	17.11.16	6501	10.01.17
148/2016	24.11.16	6266	13.01.17
149/2016	24.11.16	6329	13.01.17
150/2016	24.11.16	6344	13.01.17
151/2016	01.12.16	6227 e.a.	12.01.17
152/2016	01.12.16	6278	12.01.17
153/2016	01.12.16	6317	16.01.17
154/2016	01.12.16	6381	18.01.17
155/2016	08.12.16	6309	18.01.17
156/2016	08.12.16	6310 e.a.	23.01.17
157/2016	08.12.16	6392	23.01.17
158/2016	15.12.16	6096	26.01.17
159/2016	15.12.16	6295	30.01.17
160/2016	15.12.16	6300	30.01.16
161/2016	15.12.16	6335	30.01.17
162/2016	15.12.16	6342	31.01.17
163/2016	15.12.16	6507	30.01.17
164/2016	22.12.16	6259	03.02.17
165/2016	22.12.16	6271-6272	03.02.17
166/2016	22.12.16	6282	03.02.17
167/2016	22.12.16	6318	19.01.17
168/2016	22.12.16	6474 e.a.	18.01.17
169/2016	22.12.16	6518 (art. 71)	03.02.17
170/2016	22.12.16	6532(S)	27.12.16

C. Stand van de zaken waarin een prejudiciële vraag aan het Hof van Justitie van de Europese Unie is gesteld¹³

Universele dienstverlening inzake telecommunicatie II (KPN Group Belgium NV & Mobistar NV tegen Ministerraad)	Verwijzingsarrest van het GrwH	172/2013 19-12-2013
	Mededeling in het Publicatieblad	07-04-2014
	Conclusie van de Advocaat-generaal	29-01-2015
	Arrest van het HvJ	C-1/14 11-06-2015
	Eindarrest van het GrwH	15/2016 03-02-2016
Belasting over de toegevoegde waarde met betrekking tot de diensten van advocaten (Ordre des barreaux francophones et germanophone e.a tegen de Ministerraad)	Verwijzingsarrest van het GrwH	165/2014 13-11-2014
	Mededeling in het Publicatieblad	09-02-2015
	Conclusie van de advocaat-generaal	10-03-2016
	Arrest van het HvJ	C-543/14 28-07-2016
	Eindarrest van het GrwH	27/2017 23-02-2017
Fairness Tax (X tegen de Ministerraad)	Verwijzingsarrest van het GrwH	11/2015 28-01-2015
	Mededeling in het Publicatieblad	C-68/15 04-05-2015
	Conclusie van de advocaat-generaal	17-11-2016
	Arrest van het HvJ	17-05-2017
	Eindarrest van het GrwH	C-68/15
Staatswaarborg coöperatieve vennootschappen (Paul Vervloet e.a., OGEO Fund, Schaarbeek en Frédéric Ensch Faminne tegen de Ministerraad; Arcofin cvba e.a.)	Verwijzingsarrest van het GrwH	15/2015 05-02-2015
	Mededeling in het Publicatieblad	26-05-2015
	Conclusie van de advocaat-generaal	02-06-2016
	Arrest van het HvJ	C-76/15 21-12-2016
	Eindarrest van het GrwH	

Informatie afgesloten op 20 mei 2017

¹³ Uitgewerkt door Viviane MEERSCHAERT, adviseur bij het Grondwettelijk Hof, met de medewerking van Nathalie CHATELLE, eerste deskundige bij het Grondwettelijk Hof, op grond van de gegevens die door de diensten van het Hof ter beschikking werden gesteld.